

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA

Evidenčné číslo: 102004/I/2024/36124048424918020

**CELOSVETOVÉ TRENDY UDRŽATELNÉHO
CESTOVNÉHO RUCHU A ICH DOPAD NA
SLOVENSKÚ REPUBLIKU**

Diplomová práca

2024

Bc. Tomáš Rakický

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA

**CELOSVETOVÉ TRENDY UDRŽATELNÉHO
CESTOVNÉHO RUCHU A ICH DOPAD NA
SLOVENSKÚ REPUBLIKU**

Diplomová práca

Študijný program: manažment cestovného ruchu

Študijný odbor: ekonómia a manažment

Školiace pracovisko: katedra cestovného ruchu

Vedúci záverečnej práce: Ing. Miroslava Čukanová, PhD.

Bratislava 2024

Bc. Tomáš Rakický

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracoval samostatne, a že som uviedol všetku použitú literatúru.

Dátum:

.....

Meno a priezvisko

Pod'akovanie

Touto cestou by som chcel pod'akovať všetkým , ktorí mi pomohli pri príprave a vypracovaní tejto práce, predovšetkým však Ing. Miroslave Čukanovej, PhD. za usmernenie, cenné rady, návrhy a podnetné pripomienky k diplomovej práci. Moja vd'aka patrí aj rodine a priateľom za podporu počas celého môjho štúdia.

Dátum:

.....

Meno a priezvisko

Abstrakt

RAKICKÝ, Tomáš: *Celosvetové trendy udržateľného cestovného ruchu a ich dopad na Slovenskú republiku*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Obchodná fakulta; Katedra služieb a cestovného ruchu. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Miroslava Čukanová, PhD. – Bratislava: OF EU, 2024, 76 s.

Cieľom záverečnej práce bolo zhodnotiť vplyv vybraných trendov udržateľného cestovného ruchu na výkony v podmienkach Slovenskej republiky. K naplneniu cieľa nám dopomohli získané teoretické poznatky a kvantitatívny empirický výskum. Práca obsahuje 22 tabuliek, 13 grafov a 1 schému. Je rozdelená do štyroch kapitol. Prvá kapitola sa venuje objasneniu pojmov týkajúcich sa udržateľnosti, udržateľného cestovného ruchu, jeho pilierom, cieľom a spôsobom merania. Súčasťou tejto kapitoly je taktiež identifikácia súčasných relevantných trendov v udržateľnom cestovnom ruchu, politiky podporujúce udržateľný cestovný ruch a zhodnotenie aktuálneho stavu cestovného ruchu v podmienkach Slovenskej republiky. V druhej kapitole je objasnený hlavný cieľ, rovnako ako aj parciálne ciele pre teoretickú a praktickú časť a stanovujú sa tu aj výskumné otázky. Tretia kapitola objasňuje metodiku, objekty skúmania, spôsoby získavania údajov a použité metódy v teoretickej a praktickej časti práce. Štvrtá kapitola obsahuje výsledky práce nami realizovaného výskumu ohľadom dopadov celosvetových trendov v udržateľnom cestovnom ruchu na Slovensko. Nachádzajú sa tu aj čiastkové závery a odpovede na nami stanovené výskumné otázky. Taktiež sa tu nachádzajú odporúčania, ku ktorým sme dospeli na základe výsledkov výskumu. Výsledkom spracovávanej témy je poskytnúť prehľad o zistených dopadoch na Slovenskú republiku v dôsledku celosvetových trendov v udržateľnom cestovnom ruchu. Druhým výsledkom sú odporúčania na zlepšenie monitorovania udržateľného rozvoja na základe zistených nedostatkov.

Kľúčové slová:

udržateľnosť, udržateľný cestovný ruch, cestovný ruch, trend, Slovenská republika, Pearsonov korelačný koeficient, regresný analýza

Abstract

RAKICKÝ, Tomáš: *Global trends in sustainable tourism and their impact on Slovakia.*
– University of Economics in Bratislava. Faculty of Commerce; Department of Services
and Tourism. – Advisor: Ing. Miroslava Čukanová, PhD. – Bratislava: OF EU, 2024, 76
pp.

The aim of the final thesis was to evaluate the impact of selected sustainable tourism trends on performance in the Slovak Republic. Theoretical knowledge and quantitative empirical research helped us to fulfil the objective. The thesis contains 22 tables, 13 graphs and 1 diagram. It is divided into four chapters. The first chapter is devoted to the clarification of concepts related to sustainability, sustainable tourism, its pillars, objectives and measurement methods. This chapter also includes identification of current relevant trends in sustainable tourism, policies supporting sustainable tourism and an assessment of the current state of tourism in the Slovak Republic. The second chapter clarifies the main objective as well as the partial objectives for the theoretical and practical part and sets out the research questions. The third chapter explains the methodology, objects of investigation, methods of data collection and methods used in the theoretical and practical part of the thesis. The fourth chapter contains the results of our research on the impact of global sustainable tourism trends on Slovakia. There are also partial conclusions and answers to the research questions we have set. There are also recommendations that we arrived at on the basis of the research results. As a result of the elaborated topic, we aim to provide an overview of the identified impacts on the Slovak Republic as a result of global trends in sustainable tourism. The second result is recommendations for improving the monitoring of sustainable development based on the identified gaps.

Key words:

sustainability, sustainable tourism, tourism, trend, Slovak republic, Pearson correlation coefficient, regression analysis

Obsah

ÚVOD	9
1 SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY DOMA	
A V ZAHRANIČÍ	10
1.1 VYMEDZENIE POJMU UDRŽATELNÝ CESTOVNÝ RUCH	10
1.1.1 Piliere udržateľnosti a ich dopady na cestovný ruch	11
1.1.2 Ciele udržateľného cestovného ruchu.....	14
1.1.3 Meranie udržateľného cestovného ruchu.....	16
1.2 IDENTIFIKÁCIA SÚČASNÝCH RELEVANTNÝCH TRENDOV V UDRŽATELNOM CESTOVNOM RUCHU	21
1.2.1 Cykloturizmus.....	23
1.2.2 Využitie princípov kolaboratívnej ekonomiky v ubytovacích službách	26
1.2.3 Gastroturizmus a udržateľnosť	27
1.3 POLITIKY PODPORUJÚCE UDRŽATELNÝ CESTOVNÝ RUCH.....	32
1.4 AKTUÁLNY STAV CESTOVNÉHO RUCHU V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY	34
2 CIEĽ PRÁCE	37
3 METODIKA PRÁCE A METÓDY SKÚMANIA	38
3.1 CHARAKTERISTIKA OBJEKTU SKÚMANIA	38
3.2 SPÔSOB ZÍSKAVANIA ÚDAJOV A POUŽITÉ METÓDY	39
4 VÝSLEDKY PRÁCE A DISKUSIA	41
4.1 MERANIE ZÁVISLOSTI MEDZI UDRŽATELNÝM ROZVOJOM A VÝKONMI V CESTOVNOM RUCHU VO SVETE	41
4.2 MERANIE ZÁVISLOSTI MEDZI UDRŽATELNÝM ROZVOJOM A VÝKONMI V CESTOVNOM RUCHU V KRAJINÁCH EURÓPSKEJ ÚNIE	48
4.3 IDENTIFIKÁCIA VPLYVU VYBRANÝCH TRENDOV V UDRŽATELNOM CESTOVNOM RUCHU NA VÝKONY SLOVENSKA	50
4.3.1 Závislosť dĺžky cyklotrás a výkonov v cestovnom ruchu na Slovensku.....	51
4.3.2 Vplyv ubytovania poskytovaného cez platformy kolaboratívnej ekonomiky na výkony Slovenska	54
4.3.3 Vplyv udržateľného podniku poskytujúceho gastronomické služby a tovary na výkony Slovenska.....	60
ZÁVER	66
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	68

Úvod

Cestovný ruch sa stal globálnym fenoménom, ktorý výrazne ovplyvňuje ekonomiku, spoločnosť a životné prostredie. V dnešnej dobe, poznačenej klimatickou krízou a rastúcim povedomím o dôležitosti ochrany životného prostredia a kultúrnych hodnôt, sa koncept udržateľnosti stáva čoraz viac skloňovaným pojmom v aza každom odvetví ekonomiky. Výnimkou nie je ani cestovný ruch, v ktorom má dnes udržateľnosť väčší význam ako kedykoľvek predtým. V súčasnosti svet čelí mnohým nátlakom, akými sú zmena klímy, znečistenie, vyčerpávanie zdrojov, strata autenticity či nerovnosť. Je preto nevyhnutné klásť dôraz na udržateľný rozvoj aj v cestovnom ruchu. V posledných rokoch sa zvyšuje záujem turistov o udržateľný cestovný ruch, ktorý sa zameriava na minimalizáciu negatívnych dopadov na životné prostredie a podporu miestnych komunít. V dôsledku zvýšeného záujmu o udržateľné cestovanie sa vo svetovom cestovnom ruchu vyformovalo niekoľko trendov.

Trend v cestovnom ruchu možno chápať ako vzorec správania, ktorý sa v danom čase stáva populárnym medzi turistami. Cestovatelia si čoraz viac uvedomujú vplyv na životné prostredie a miestne komunity a hľadajú preto udržateľné spôsoby cestovania. Zároveň sa snažia ponoriť do miestnej kultúry a vyskúšať autentické zážitky. Tieto trendy ovplyvňujú turistický priemysel na celom svete, vrátane Slovenska. Slovensko ako krajina s krásnou prírodou a bohatým kultúrnym dedičstvom má veľký potenciál pre rozvoj udržateľného cestovného ruchu a môže tieto trendy využiť na prilákanie turistov a zvýšenie ekonomickej výkonnosti. Trendy v udržateľnom cestovnom ruchu so sebou priniesli aj určité vplyvy, ktoré môžu byť pozitívne alebo negatívne. Tieto vplyvy je možné skúmať vo viacerých rovinách, či už environmentálnej, sociokultúrnej alebo ekonomickej. Táto práca sa zaoberá prevažne vplyvmi v ekonomickej rovine.

V súčasnosti nie je výskumná činnosť v oblasti monitorovania vplyvu udržateľného rozvoja na ekonomické výkony krajiny dostatočná. Záverečná práca sa zaoberá skúmaním vplyvu udržateľného rozvoja a celosvetových trendov v udržateľnom cestovnom ruchu na výkony krajín sveta, Európskej únie a Slovenska.

Cieľom záverečnej práce je zhodnotiť vplyv vybraných trendov udržateľného cestovného ruchu na výkony v podmienkach Slovenskej republiky.

1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

1.1 Vymedzenie pojmu udržateľný cestovný ruch

Udržateľný rozvoj cestovného ruchu vychádza z koncepcie udržateľného rozvoja. Zjednodušene povedané, ide o uplatňovanie princípov udržateľného rozvoja v sektore cestovného ruchu a jeho rozpracovanie podľa špecifik charakteristických pre cestovný ruch. Podľa UNWTO (2024): *"udržateľný rozvoj cestovného ruchu plní potreby súčasných turistov a hostiteľských regiónov a súčasne chráni a zvyšuje príležitosti jeho rozvoja aj v budúcnosti. Udržateľný rozvoj cestovného ruchu je chápaný ako vedome usmerňovanie hospodárenia takým spôsobom, aby bolo možné naplniť ekonomické, sociálne a estetické potreby ale súčasne zachovať kultúrnu integritu, základné ekologické procesy, biodiverzitu a systémy podpory života."* Alebo tiež podľa WTO (2005): *„Udržateľný cestovný ruch je taký cestovný ruch, ktorý v plnej miere zohľadňuje svoje súčasné a budúce hospodárske, sociálne a environmentálne vplyvy a rieši potreby návštevníkov, hospodárstva, životného prostredia a hostiteľských komúnit“*. Výkladový slovník cestovného ruchu (Zelenka, J. a Pásková, M., 2012) uvádza 3 možné perspektívy na vymedzenie udržateľného cestovného ruchu:

1. **Environmentálne vymedzenie** akcentuje ochranu a zachovanie životného prostredia a rešpektovanie života miestnych obyvateľov.
2. **Holistický prístup k vymedzeniu udržateľného cestovného ruchu** akcentuje vplyv činností návštevníkov na prírodné a antropogénne prostredie a komunitu bez toho, aby boli tieto prvky nadmerne zaťažované (využívané) a bez toho aby došlo k obmedzeniam možností ich využitia v budúcnosti.
3. **Ekonomicko-environmentálne vymedzenie UNWTO** ako: *"schopnosť destinácie udržať si svoju konkurencieschopnosť v súťaži s novými, historicky menej využívanými destináciami, prilákať nových (prvýkrát ju navštevujúcich) a opakovaných návštevníkov, uchovať si kultúrnu jedinečnosť a byť v rovnováhe so životným prostredím"*.

Udržateľný rozvoj cestovného ruchu si vyžaduje informovanú účasť všetkých záujmových skupín, rovnako ako silné politické vodcovstvo, ktorého úlohou je zabezpečiť širokú účasť a dosiahnutie konsenzu. Dosiahnutie udržateľného cestovného ruchu je nepretržitý proces, ktorý si vyžaduje neustále monitorovanie vplyvov a zavádzanie potrebných preventívnych, respektíve nápravných opatrení vždy, keď je to potrebné. Udržateľný cestovný ruch by mal tiež udržiavať vysokú mieru spokojnosti turistov a zabezpečiť im zmysluplné zážitky, zvyšovať ich povedomie o otázkach udržateľnosti a propagovať medzi nimi postupy udržateľného cestovného ruchu.

Udržateľný cestovný ruch sa týka najmä takých dôležitých aspektov, akými sú konkurencieschopné a sociálne zodpovedné podniky cestovného ruchu, možnosť účasti na cestovnom ruchu pre všetkých občanov, dobré pracovné príležitosti v tomto odvetví a prínos z aktivít cestovného ruchu pre miestnu komunitu. To si vyžaduje zachovanie kultúrnej integrity a začlenenie ochrany životného prostredia a zdrojov kultúrneho dedičstva do programov súvisiacich s cestovným ruchom. Rozsiahle pokusy o implementáciu princípov udržateľného rozvoja cestovného ruchu sa uskutočňujú na regionálnej úrovni, ako aj na úrovni podnikov cestovného ruchu (Niedziółka, I., 2012).

1.1.1 Piliere udržateľnosti a ich dopady na cestovný ruch

Potreba uplatňovania zásad udržateľného rozvoja v odvetví cestovného ruchu je veľmi dôležitá z hľadiska fungovania tohto odvetvia, nakoľko je priamo aj nepriamo závislé od prírodných zdrojov a ich kvality. Aktivity cestovného ruchu pritom prispievajú k tvorbe pozitívnych aj negatívnych účinkov vo všetkých troch pilieroch udržateľnosti.

Ekonomické dopady

Rozvoj cestovného ruchu v krajine či regióne je považovaný za obrovskú hospodársku príležitosť na znižovanie chudoby prostredníctvom generovania príjmov a tvorby zamestnanosti. Avšak v prípade, že sa pri rozvoji cestovného ruchu neuplatňuje zodpovedný prístup a neberie sa ohľad na miestne záujmy a potreby, skutočné ekonomické prínosy môžu byť podstatne nižšie ako sa predpokladalo. Tri hlavné hospodárske prínosy cestovného ruchu sú: zníženie nezamestnanosti, rozvoj

infraštruktúry a finančné a nefinančné príjmy pre región. Zvýšená kúpna sila zamestnancov a ich rodín, v dôsledku väčšieho počtu pracovných miest v odvetví cestovného ruchu, je jedným z týchto prínosov. Navyše môžu byť tieto ekonomické prínosy vyvolané aj na mieste vzdialenom od turistickej destinácie, napríklad zamestnanci na výletných lodiach často posielajú časť svojich miezd späť do svojich domovských krajín. Rovnako ako ostatné odvetvia, tak aj cestovný ruch potrebuje dobre rozvinutú sieť infraštruktúry. To neznamená len cesty a železničné trate, ale aj sociálnu a kultúrnu infraštruktúru, ktorú predstavujú reštaurácie, bary, nemocnice, divadlá, kiná a zábavné centrá.

Priame prínosy tvoria všetky peňažné prostriedky, ktoré do regiónu prinášajú turisti vo forme výdavkov na jedlo, pitie, suveníry či výlety. Taktiež zahŕňajú aj peniaze, ktoré cestovné kancelárie platia miestnym dodávateľom vrátane hotelov a miestnych dopravných spoločností. Nepriame prínosy potom zahŕňajú príjmy z tovarov a služieb, ktoré sú poskytované turistom. Príkladom môžu byť potraviny nakúpené hotelmi, ktoré môžu zabezpečiť pracovné miesta a príjmy pre miestnych poľnohospodárov alebo iné podniky. Maximalizácia využívania miestnych produktov môže tieto nepriame vplyvy zvýšiť, čo znamená, že destinácia potrebuje menej turistov na vytvorenie rovnakého ekonomického prínosu. Hlavným dôvodom prečo miestne obyvateľstvo prichádza o prospech z cestovného ruchu, je takzvaný „únik príjmov“ – situácia, kedy sa tovary a služby využívané v cestovnom ruchu vyrábajú a nakupujú mimo daného štátu alebo regiónu. Mimo iného môžu mať vládne výdavky na infraštruktúru cestovného ruchu (sanitárne zariadenia, cesty, letiská, zdravotnícke zariadenia a podobne) negatívny dopad na bežné služby pre obyvateľov z dôvodu nedostatočného množstva finančných prostriedkov. Medzi ďalšie negatívne dopady pre obyvateľstvo môžeme zaradiť výdavky na riešenie znečistenia ovzdušia a vody spôsobeného turistickými aktivitami, straty pre hospodárstvo spôsobené chorobami súvisiacimi so znečistením a zvýšené životné náklady pre miestnych obyvateľov.

Okrem toho možno v turistickej sezóne pozorovať aj infláciu tovarov a služieb. Prekážku v zamestnanosti tvorí nedostatok ľudí s požadovanou kvalifikáciou ochotných pracovať v cestovnom ruchu (Niedziółka, I., 2012).

Environmentálne dopady

Cestovný ruch môže mať rozsiahle a niekedy až nezvratné negatívne vplyvy na životné prostredie. V extrémnych prípadoch môže dlhodobá degradácia životného prostredia zničiť práve tie prvky, ktoré boli kedysi lákadlom pre turistov. To môže viesť k rozhodnutiu cestovných kancelárií a ich klientov k opusteniu starých destinácií v prospech nových – nepoškodených. Nesprávne plánovanie cestovného ruchu môže viesť k degradácii krajiny a biodiverzity prostredníctvom transformácie prirodzených biotopov a poškodenia pobrežných oblastí, lesov, koralových útesov a iných ekosystémov (Sitek, M., 2007). Za najviac zraniteľné sa považujú obzvlášť zraniteľné oblasti s vysokými prírodnými hodnotami vrátane pobrežných oblastí, vysokohorských oblastí, sladkovodných ekosystémov a pobrežia Antarktídy a Arktídy (Panasiuk, A., 2011).

Cestovný ruch prispieva k narušeniu vodnej rovnováhy a vytvára odpad produkovaný podnikmi cestovného ruchu a samotnými turistami. Doprava do turistických destinácií má negatívny globálny vplyv, predovšetkým kvôli emisií oxidu uhličitého z lietadiel a iných foriem dopravy, ktoré prispievajú k zmene klímy spôsobenej ľudskou činnosťou. Hoci môže cestovný ruch prispievať k tvorbe nákladov na odstránenie spôsobených negatívnych vplyvov, môže byť aj zdrojom príjmov pre životné prostredie. Príjmy získané vďaka sektoru cestovného ruchu môžu významne prispieť k zachovaniu chránených oblastí, akými sú koralové útesy alebo lesy. Okrem toho môže ekoturizmus pomôcť propagovať ekologický spôsob trávenia voľného času. Podniky zaoberajúce sa cestovným ruchom preberajú spoločenskú zodpovednosť a implementujú normy na úsporu vody, energie a redukciu odpadu (WTO, 2005).

V tomto bode je nutné poznamenať, že cestovný ruch bude mať vždy negatívny vplyv na životné prostredie, rovnako ako každé iné odvetvie. Napriek tomu by malo byť prioritou minimalizovať tieto negatívne vplyvy, aj keď ich nemožno všetky eliminovať.

Socio-kultúrne dopady

Dôsledky rozvoja cestovného ruchu so sebou často prinášajú zmeny v miestnom sociálnom správaní. Zahraniční návštevníci často narúšajú lokálny spôsob života, sociálne štruktúry a zvyklosti. Miestna kultúra sa komercializuje a autenticita

regionálnej kultúry sa vytráca. Narastá počet sociálnych konfliktov a patologických javov u miestneho obyvateľstva.

Cestovné kancelárie a agentúry môžu aktívne prispievať k pozitívnym kultúrnym zmenám a predchádzať negatívnym vplyvom tým, že budú podporovať miestne podniky a vyzývať turistov k zodpovednému správaniu. Šírenie informácií o vhodnom správaní medzi klientmi a obmedzenie príležitostí na prejavenie nevhodného správania môže pomôcť znížiť pravdepodobnosť vzniku konfliktov a narušenia kultúry (WTO, 2005).

1.1.2 Ciele udržateľného cestovného ruchu

Hlavný cieľ tvorby stratégie udržateľného cestovného ruchu pre daný región je definovaný ako zvýšenie počtu turistov pri dodržaní zásad udržateľného rozvoja. Tento cieľ podľa autorov B. Meyer a D. Milewski (2009) možno dosiahnuť prostredníctvom viacerých špecifických cieľov:

- koordinácia všetkých strán zainteresovaných na rozvoji cestovného ruchu v regióne;
- inventarizácia produktu cestovného ruchu v oblasti;
- zohľadnenie záujmov miestnych komunít a životného prostredia pri formovaní produktu cestovného ruchu a marketingových aktivít;
- posúdenie marketingu a vnímania produktu potenciálnymi kupujúcimi;
- vypracovanie vízie, poslania a rámcového marketingového plánu činností na obdobie trvania stratégie;
- vytvorenie spoločnej značky regiónu;
- vypracovanie nástrojov na hodnotenie pokroku pri realizácii stratégie.

Nakoľko sa udržateľnosť posudzuje v troch kontextoch: ekonomickom, environmentálnom a sociálno-kultúrnom, je potrebné rozdeliť aj ciele udržateľného cestovného ruchu na tieto tri aspekty (Panasiuk, A., 2011).

- **Ekonomické aspekty udržateľného cestovného ruchu**

- a) *Ekonomická rentabilita* - zabezpečenie životaschopnosti a konkurencieschopnosti regiónov a podnikov s cieľom dosiahnuť dlhodobú životaschopnosť;
- b) *Miestna prosperita* - maximalizácia ekonomických prínosov cestovného ruchu pre miestnu komunitu vrátane výdavkov turistov v danej oblasti;
- c) *Kvalita zamestnanosti* - zvýšenie množstva a kvality pracovných miest súvisiacich s cestovným ruchom v miestnej komunite vrátane miezd, pracovného prostredia a pracovných príležitostí bez diskriminácie;
- d) *Sociálna spravodlivosť* - zabezpečenie spravodlivého a rovnomerného rozdelenia sociálnych a ekonomických prínosov pochádzajúcich z cestovného ruchu.

- **Environmentálne aspekty udržateľného cestovného ruchu**

- e) *Fyzická integrita* - udržiavanie a budovanie kvality krajiny v mestských aj vidieckych oblastiach a predchádzanie ekologickému a vizuálnemu znečisteniu;
- f) *Biologická rozmanitosť* - podpora a ochrana životného prostredia, prírodných biotopov a voľne žijúcich živočíchov, ako aj minimalizácia vplyvu cestovného ruchu na životné prostredie;
- g) *Efektívne odpadové hospodárstvo* - minimalizácia využívania vzácnych a neobnoviteľných zdrojov pri rozvoji cestovného ruchu;
- h) *Čisté životné prostredie* - minimalizácia znečistenia vody, ovzdušia, pôdy a zníženie tvorby odpadu turistami a prevádzkovateľmi cestovného ruchu.

- **Sociálno-kultúrne aspekty udržateľného cestovného ruchu**

- i) *Blahobyť komunity* - budovanie blahobytu komunity vrátane sociálnej infraštruktúry, prístupu k zdrojom, kvality životného prostredia a zabránenia sociálnej korupcii a využívaniu zdrojov;
- j) *Kultúrne bohatstvo* - zachovanie a rozvoj kultúrneho dedičstva, miestnej kultúry, zvykov a výnimočnosti hostiteľskej komunity;

- k) *Splnenie očakávaní návštevníkov* - poskytovanie bezpečných a príjemných turistických zážitkov, ktoré budú spĺňať potreby turistov a budú dostupné pre všetkých;
- l) *Miestna kontrola* - orgán pre plánovanie a rozhodovanie v oblasti riadenia cestovného ruchu miestnymi komunitami.

1.1.3 Meranie udržateľného cestovného ruchu

Udržateľnosť v cestovnom ruchu je téma celosvetového významu, ktorá sa viackrát spomína v cieľoch trvalo udržateľného rozvoja OSN. Komplexná úloha vyvážiť hospodárske, environmentálne a sociálne účinky cestovného ruchu si vyžaduje podrobné a aktuálne údaje (Hoffmann, J. F., Braesemann, F., Teubner, T., 2022).

Dôležitosť merania udržateľnosti v cestovnom ruchu spočíva v získaní údajov, ktoré umožňujú lepšie riadenie odvetvia a destinácií. G. Miller (2001) a R. Butler (1999) tvrdia, že ukazovatele pomáhajú zhmotniť hmlistý koncept udržateľného cestovného ruchu prostredníctvom identifikácie kľúčových faktorov zmien, ich vývoja a potenciálnych hrozieb. Ukazovatele udržateľného cestovného ruchu zjednodušujú, objasňujú a agregujú informácie pre tvorcov politik, ktoré umožňujú rozhodnutia založené na dôkazoch a účinnejšie opatrenia (OSN, 2007). V súlade s tým sa stali všeobecne akceptovanými ako kľúčový nástroj na usmerňovanie udržateľného rozvoja v cestovnom ruchu (Miller, G., Torres-Delgado, A., 2023). Existuje viacero spôsobov ako merať udržateľnosť v cestovnom ruchu.

Travel & Tourism Development Index (TTDI)

Index rozvoja cestovného ruchu (TTDI) je priamym pokračovaním Indexu konkurencieschopnosti cestovného ruchu (TTCI), ktorý sa uverejňuje každé dva roky už 15 rokov. TTDI a TTCI by sa nemali priamo porovnávať hoci k sebe majú blízko. Predchádzajúce vydania TTCI sa vždy pozerali na koncept "konkurencieschopnosti" ako na prostriedok rozvoja sektora cestovania a cestovného ruchu, a teda merali prvky, ktoré takýto rozvoj umožňovali. V tejto súvislosti je tiež dôležité zdôrazniť, že nový TTDI nemeria úroveň rozvoja cestovania a cestovného ruchu, ktorou ekonomika disponuje, ale potenciálne faktory takéhoto rozvoja. TTDI porovnáva a meria "súbor

faktorov a politik, ktoré umožňujú trvalo udržateľný a odolný rozvoj odvetvia cestovného ruchu, čo následne prispieva k rozvoju krajiny".

Index poskytuje strategický nástroj na porovnávanie pre podniky, vlády, medzinárodné organizácie a iné subjekty, ktoré chcú rozvíjať sektor cestovného ruchu. Tým, že umožňuje porovnávanie medzi krajinami a porovnáva pokrok krajín v oblasti hnacích síl rozvoja cestovného ruchu a technológií, poskytuje informácie pre politiky a investičné rozhodnutia týkajúce sa rozvoja podnikov cestovného ruchu a technológií a sektora ako celku. Index poskytuje jedinečný pohľad na silné stránky a oblasti rozvoja každej krajiny s cieľom podporiť ich úsilie o posilnenie dlhodobého rastu ich sektora cestovného ruchu udržateľným a odolným spôsobom. Okrem toho poskytuje cennú platformu pre dialóg viacerých zainteresovaných strán s cieľom formulovať vhodné politiky a opatrenia na miestnej, národnej, regionálnej a globálnej úrovni.

Index sa skladá z piatich čiastkových indexov, 17 pilierov a 112 jednotlivých ukazovateľov (indikátorov) rozdelených medzi jednotlivé piliere. Päť čiastkových indexov sa však nezohľadňuje pri výpočte indexu a používa sa len na účely prezentácie a kategorizácie. Pri porovnaní predchádzajúcich vydaní indexu TTCI s novým indexom TTDI sú nové piliere *„Non-Leisure Resources, Socioeconomic Resilience and Conditions a Travel & Tourism Demand Pressure and Impact“* (WEF, 2024). Pre cestovný ruch je obzvlášť dôležitý subindex *„Travel and Tourism Sustainability“* a piliere *„Environmental Sustainability, Socioeconomic Resilience and Conditions a Travel and Tourism Demand Pressure and Impact“*.

Väčšinu súboru údajov pre TTDI tvoria štatistické údaje od medzinárodných organizácií, zvyšok je založený na údajoch z prieskumu Svetového ekonomického fóra, ktorý sa každoročne uskutočňuje v rámci prieskumu názorov vedúcich pracovníkov a ktorý sa používa na meranie koncepcií, ktoré majú kvalitatívny charakter alebo pre ktoré nie sú k dispozícii medzinárodne porovnateľné štatistiky pre dostatočný počet krajín. Medzi zdroje štatistických údajov patria okrem iného AirDNA, Bloom Consulting, Euromonitor International, Medzinárodné združenie leteckých dopravcov (IATA), Medzinárodná organizácia pre civilné letectvo (ICAO), Medzinárodná organizácia práce (ILO), Medzinárodná telekomunikačná únia (ITU), Medzinárodná únia na ochranu prírody (IUCN), Tripadvisor, Organizácia Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru (UNESCO), Štatistický odbor OSN, Svetová organizácia cestovného ruchu (UNWTO), Svetová zdravotnícka organizácia (WHO), Svetová banka

(TWB), CIA World Factbook, Svetová obchodná organizácia (WTO), Svetová rada cestovného ruchu (WTTC) a Svetová databáza chránených území (WDPA). Celkové skóre TTDI sa vypočíta prostredníctvom postupných agregácií skóre od úrovne ukazovateľa (napr. najnižšia, najviac dezagregovaná úroveň) cez úrovne pilierov, pričom na kombináciu zložiek sa použije jednoduchý aritmetický priemer. Skóre každého ukazovateľa sa najprv normalizuje a hodnotí na spoločnej stupnici (WEF, 2024).

Tourism Sustainable Development Index (TSDI)

Index udržateľného rozvoja cestovného ruchu (TSDI) je interný projekt organizácie Murmuration zameraný na vývoj ukazovateľa udržateľného rozvoja cestovného ruchu založeného na údajoch z pozorovania Zeme a sociálno-ekonomických údajoch. Myšlienka tvorcov indexu spočíva vo vývoji jedinečného ukazovateľa udržateľného rozvoja pre odvetvie cestovného ruchu. Tento ukazovateľ musí byť odolný, pokiaľ ide o nedostatky v údajoch, a zároveň flexibilný, aby sa mohol prispôbiť rôznorodým a novým zdrojom údajov v priebehu času. Okrem toho musí byť ukazovateľ zmysluplný z vedeckého hľadiska a musí odrážať súvislosť medzi hospodárskym rozvojom činnosti cestovného ruchu a jej vplyvom na životné prostredie.

Tento index umožňuje vyjadriť vzťah medzi hospodárskym rozvojom turistickej činnosti a jej vplyvom na životné prostredie. Je inšpirovaný indexom udržateľného rozvoja profesora Jasona Hickela, ktorého cieľom je rozvinúť index ľudského rozvoja začlenením rozmeru ekologického vplyvu. Pridanou hodnotou TSDI je v prvom rade pridanie rozmeru cestovného ruchu. Jedným z budúcich cieľov ukazovateľa je totiž schopnosť zdôvodniť, že zmena klímy a masový cestovný ruch sú prepojené javy, a preukázať ekologickú a ekonomickú silu udržateľného cestovného ruchu.

Index TSDI je index výkonnosti udržateľnosti, ktorého cieľom je zlepšiť stratégie cestovného ruchu na globálnej a miestnej úrovni. Tento index pomáha európskym organizáciám vyvinúť účinné stratégie na podporu cieľov trvalo udržateľného rozvoja. Index TSDI sa vypočíta kombináciou dvoch komponentov (Murmuration, 2023):

- Rozvoj ľudských zdrojov a cestovného ruchu,
- Environmentálne riziko

TSDI je matematicky pomer týchto dvoch faktorov. Rozvoj ľudských zdrojov a cestovného ruchu je čitateľ. Čím je vyšší, tým vyšší je TSDI. V menovateli sa nachádza environmentálne riziko. Čím je vyššie, tým je TSDI nižší. Každá zložka sa rozvíja z čiastkových ukazovateľov. TSDI sa hodnotí na stupnici od 1 do 10 (Murmuration, 2023). Vzorec na výpočet indexu je nasledujúci:

$$TSDI = \frac{\text{Rozvoj ľudských zdrojov a cestovného ruchu}}{\text{Environmentálne riziko}}$$

Rozvoj ľudských zdrojov a cestovného ruchu: Štáty sú hodnotené na základe ukazovateľov ľudského rozvoja, ako je úroveň zdravia a vzdelania ich obyvateľov, ako aj ekonomická sila krajiny. Štáty sa hodnotia aj na základe údajov UNWTO týkajúcich sa príjazdov a príjmov z cestovného ruchu za krajinu a rok. Čím vyšší je ukazovateľ ľudského rozvoja a cestovného ruchu, tým lepší je rozvoj krajiny.

Environmentálne riziko: TSDI vyzdvihuje krajiny, ktoré splňajú environmentálne normy Svetovej zdravotníckej organizácie pre kvalitu ovzdušia. Uznáva aj krajiny, ktoré na svojom území zalesňujú alebo zachovávajú lesné plochy, ako aj krajiny s nízkymi rizikami súvisiacimi s vodou (vodný stres, riziko záplav, pitná voda atď.) a ktoré plnia svoje záväzky znížiť čisté emisie oxidu uhličitého do roku 2030 (Flockeo, 2024).

Defertova funkcia

Defertova funkcia vyjadruje intenzitu cestovného ruchu v danej destinácii, resp. mieru zaťaženia cestovným ruchom destinácie. Funkcia je vyjadrená podielom počtu lôžok a rezidentov v oblasti. Vzorec pre výpočet vyzerá nasledovne:

$$DF = \frac{\text{počet lôžok v ubytovacích zariadeniach v destinácií}}{\text{počet obyvateľov v destinácií}}$$

Funkcia môže dosahovať hodnoty od nula po nekonečno. Čím je hodnota funkcie nižšia, tým je nižšia turistická aktivita v destinácií. Naopak vyššie hodnoty nasvedčujú vysokú turistickú aktivitu v destinácií (Štefko, R. et al., 2018). Presnú interpretáciu výsledkov môžeme vidieť v tabuľke 1:

Tabuľka 1 Interpretácia výsledku Defertovej funkcie

Hodnoty DF	Kategória	Opis
<0,4>	1	Žiadna aktivita
(4,10>	2	Zanedbateľná aktivita
(10,40>	3	Dôležitá ale neprevládajúca aktivita
(40,100>	4	Prevládajúca aktivita
(100,500>	5	Významná turistická destinácia
(500, ∞	6	Hyperdestinácia

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa ŠTEFKO, R. et al., 2018

Doxeyho iritačný index

Iritačný index, ktorý vytvoril G. V. Doxey (1975) je založený na pochopení zmien postojov miestneho obyvateľstva voči turistom a rozvoju cestovného ruchu v rôznych fázach životného cyklu destinácie. Jeho jednotlivé fázy sú predovšetkým dôsledkom rozvoja cestovného ruchu z hľadiska jeho rozdielnych sociálnych, ekonomických a environmentálnych vplyvov na destináciu. Tento model predpokladá, že vzniknuté okolnosti s negatívnymi sociokultúrnymi dopadmi môžu viesť k podráždeniu miestnej komunity (Pavlič I., Portolan A., 2016). G. V. Doxey (1975) rozdelil úrovne iritácie do štyroch skupín, ktoré zobrazuje tabuľka 2:

Tabuľka 2 Fázy Doxeyho iritačného paradoxu

Úroveň iritácie	Odpoveď destinácie na cestovný ruch
1. Eufória	<ul style="list-style-type: none"> – spojená s počiatočnou fázou rozvoja destinácie – pocit vzrušenia a očakávania – neformálny kontakt s turistami
2. Apatia	<ul style="list-style-type: none"> – formálnejší kontakt s turistami – turisti začínajú byť vnímaný ako zdroj príjmov a investícií
3. Iritácia	<ul style="list-style-type: none"> – rezidenti začínajú prejavovať obavy z odvetvia cestovného ruchu v dôsledku rastúceho počtu turistov, externých investícií a infraštruktúry
4. Antagonizmus	<ul style="list-style-type: none"> – iritácia je vyjadrovaná verbálne aj fyzicky – zdvorilosť a slušnosť ustupuje antagonizmu – turisti sú vnímaní ako zdroj problémov

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa PAVLÍČ, I., PORTOLAN, A., 2016

1.2 Identifikácia súčasných relevantných trendov v udržateľnom cestovnom ruchu

Trend možno definovať ako všeobecnú zmenu situácie alebo správania alebo všeobecný smer, ktorým sa veci vyvíjajú. Niekoľko udalostí v cestovnom ruchu viedlo k zmenám v správaní spotrebiteľov a obchodných procesoch, čo znamená, že sú zodpovedné za vznikajúce trendy v cestovnom ruchu (Revfine, 2023).

Charakter cestovného ruchu úzko súvisí s vývojovými trendmi, ktoré sa prejavujú najmä spoločenskými, demografickými, sociálnymi a ekonomickými zmenami. Zmeny životného štýlu sú podmienené zvyšujúcou sa priemernou dĺžkou života, zlepšením všetkých oblastí kvality života a snahou o zdravý životný štýl. Vďaka technickému a technologickému pokroku sa predlžuje voľný čas a zároveň sa rozširujú možnosti jeho trávenia. Zvyšujú sa nároky na kvalitu a pestrosť služieb, ako aj ich intenzívne využívanie.

Celosvetový záujem o udržateľný cestovný ruch nie je len trendom, ale aj zmenou paradigmy. Napriek rôznym ekonomickým problémom až 76 % cestovateľov vyjadruje túžbu cestovať udržateľnejším spôsobom, čo predstavuje výrazný nárast oproti predošlým rokom. Tejto rastúcej túžbe však stoja v ceste aj prekážky, keďže 49 % cestovateľov sa domnieva, že tieto možnosti sú príliš nákladné. Napriek tomu existuje aj pozitívna stránka - 43 % cestujúcich je ochotných priplatiť si za cestovanie s certifikátom udržateľnosti. Uvedené údaje predstavujú pre hotely príležitosť uspokojiť potreby tohto expandujúceho trhu poskytovaním spoľahlivých a udržateľných možností a služieb (Mozaik journal, 2023).

Všetky tieto zmeny v spotrebiteľskom správaní a vyššie uvedené faktory mali za následok vznik a rozvoj viacerých trendov v udržateľnom cestovnom ruchu. V tabuľke 3 sa nachádza výber tých, ktoré sme považovali za najdôležitejšie a najrelevantnejšie. Niekoľko z nich sme ďalej identifikovali:

Tabuľka 3 Prehľad celosvetových trendov v udržateľnom cestovnom ruchu

Trend	Stručná charakteristika	Autori
Eco-friendly ubytovanie	<ul style="list-style-type: none"> energetická efektívnosť; využívanie udržateľných materiálov pri výstavbe; využívanie lokálnych zdrojov; ekologické čistiace prostriedky; vzdelávanie hostí 	Zanon, Teichmann, 2016; Baker, Davis, 2013; Abdou, Hassan, El Dief, 2020; Merli et al., 2019
Slowtourism	<ul style="list-style-type: none"> pomalé tempo cestovania, dlhšie pobyty na jednom mieste uprednostňuje autentické zážitky; rešpektuje miestne komunity; podpora lokálnych podnikov; ochrana životného prostredia 	Oh, Assaf, 2014; Caffyn, 2012; Heitmann, Robinson, 2011; Fullagar, 2012
Udržateľná doprava	<ul style="list-style-type: none"> minimalizácia emisií CO₂ a energetická efektívnosť; využívanie verejnej dopravy; elektromobilita a vodíková doprava; vzdelávacie kampane 	Gudmundsson et al., 2016; Schiller, Kenworthy, 2017; Curtis, Low, 2016; Haghshens, Vaziri, 2012
Udržateľný gastroturizmus	<ul style="list-style-type: none"> lokálne suroviny; ekologické poľnohospodárstvo; férové obchodovanie; sezónne menu; minimalizácia odpadu; využívanie energeticky úsporných zariadení a spotrebičov 	Ellis et al., 2018; Zhang, Chen, Hu, 2019; Hjalager, Johansen 2013; Rachão et al., 2018; Yeoman, McMahon-Beatte, 2016; Lee et al., 2015; Ispas, 2011; Gheorghe, Tudorache, Nistoreanu, 2014; Gaztelumendi, 2012
Cestovanie mimo sezóny	<ul style="list-style-type: none"> rozdelenie turistického zaťaženia; nástroj redukcie množstva turistov; nižšie ceny služieb; autentickejšie zážitky 	Figini, Vici, 2012; Dorofeeva, Shamayeva, Nyurenberger, 2020; Jurdana, Frleta, Župan, 2017
Zdieľaná ekonomika	<ul style="list-style-type: none"> umožňuje turistom využívať zdieľané služby ubytovania, dopravy, stravovania, aktivít, sprievodcovských služieb; šetrí peniaze aj životné prostredie; nízka regulácia – problémy s nedostatočnou kontrolou a kvalitou 	Zervas, Proserpio, Byers, 2017; Forno, Garibaldi, 2015; Bardhi, Eckhardt, 2012; Zervas et al., 2017
Cykloturizmus	<ul style="list-style-type: none"> rozvoj cyklotrás; ekologický spôsob prepravy; bikesharing; bikepacking; blogy a aplikácie; elektrobicykle; 	Eren, 2020; Zhang, 2020; Fishman, Cherry, 2014; Rose, 2011; Vázquez, 2016; Oliva, 2018
Digitalizácia cestovných dokumentov	<ul style="list-style-type: none"> elektronické pasy a víza, mobilné aplikácie biometrické skenovanie; online check-in/check out; zníženie papierovej byrokracie zjednodušenie cestovania; efektívnejšie riadenie hraníc a vyššia bezpečnosť 	Shaji George et al., 2023; Atta, Bakhom, Marzouk, 2021; Panchamia, Byrappa, 2017
Redukcia množstva odpadov	<ul style="list-style-type: none"> faktor zvýšenia atraktivity destinácie; zero waste, minimalizácia obalov a plastov; opätovné použitie a recyklácia, triedenie odpadu; kompostovanie; nakladanie s nebezpečným odpadom; budovanie infraštruktúry 	Ezeah, Fazakerley, Byrne, 2015; Mateu-Sbert et al., 2013; Qian, Schneider, 2016; Rada, Zatelli, Mattolin, 2014; Tsai et al., 2021;
Virtuálna realita	<ul style="list-style-type: none"> virtuálne prehliadky a interaktívne simulácie, prezentácia a spoznávanie destinácií aj mimo sezóny ; využitie v hoteloch a reštauráciách; prostriedok proti preľudneniu destinácií; nástroj znižovania nákladov na cestovanie 	Merkx, Nawijn, 2021; Talwar et al., 2021; Kim, Hall, 2019; Beck, Rainoldi, Egger, 2019; Yung, Khoo-Lattimore, 2017; Fan, Jiang, Deng, 2022

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa viacerých autorov

1.2.1 Cykloturizmus

Cykloturizmus sa označuje ako kombinácia cyklistiky a cestovného ruchu, ktorá dala vzniknúť novému spôsobu udržateľného cestovného ruchu (Moral-Moral, M., 2016). Cykloturistika sa vzťahuje na rekreačné pobyty mimo domova, ktorých základnou a významnou súčasťou je rekreačná cyklistika. Pohľady výskumníkov na cykloturistiku sa líšia. Niektorí ju vnímajú ako formu potešenia a vyplnenia voľného času, iní ako alternatívnu športovú a zdravotnú aktivitu (Vázquez, N., 2016). J. Oliva (2018) tvrdí, že preto neexistuje presná definícia. Keďže tento pojem zahŕňa všetky formy rekreačnej cyklistiky, teda nesúťažnej. Označuje činnosť vykonávanú na bicykli na športové, turistické a zároveň zábavné účely, pričom výslovne vylučuje všetko, čo je súťažou alebo cestovaním s bicyklom na výlučne úžitkové účely (Quintero, L. A. F. et al., 2021).

Cyklistické dovolenky poskytujú cestujúcim pocit nezávislosti a flexibility. Cyklisti sa môžu rozhodnúť, kedy a ako rýchlo chcú bicyklovať. Cyklistika je spoločenská, pokojná a športová aktivita, ktorá sa často vykonáva v prírode. Cykloturisti často vyhľadávajú destinácie bohaté na prírodu. Malebné trasy vedúce prírodou sú jedným z najdôležitejších faktorov pre cyklistov. Radi si vychutnávajú horské oblasti, pozorujú jazerá alebo jazdia v lesoch. Ľudia sa po pandémii COVID-19 chcú opäť spojiť s prírodou. Počas obmedzení a lockdownov skúmali predovšetkým prírodu v okolí svojich domovov. Po uvoľnení týchto opatrení a opätovnej možnosti cestovať, chcú spoznávať prírodu v zahraničí. Odlahlé oblasti, ďaleko od davov návštevníkov a populárnych pamiatok, sa stali pre európskych cestovateľov veľmi zaujímavé. Bicyklovanie je skvelý spôsob, ako počas cestovania objavovať a spájať sa s prírodou (CBI, 2022).

Mnohým cyklistom záleží na udržateľnosti. Najmenej 7 % cyklistov, ktorí denne cestujú do práce alebo do školy, je motivovaných jazdiť na bicykli, pretože je to udržateľnejšie ako cestovanie autom. Pre cykloturistov, predovšetkým európskych, je udržateľnosť dôležitým aspektom pri cestovaní. Vyhľadávajú miestne výrobky, udržateľné ubytovanie a aktivity. Cyklistickí turisti sa chcú ponoriť do miestnych zážitkov. To znamená, že si radi vychutnávajú miestne jedlo, nadväzujú kontakty s miestnymi ľuďmi a zapájajú sa do miestnych aktivít. Mnohí cykloturisti uprednostňujú miestne zážitky pred jazdou na populárne miesta, ktoré sú často preplnené. Cykloturisti

považujú za dôležité podporiť miestnu komunitu, cez ktorú na bicykli prechádzajú, napríklad dať si čaj alebo obed v miestnom pohostinstve, prenocovať v hostinci alebo pomôcť na jeden deň miestnemu poľnohospodárovi (CBI, 2022).

Trendy v cykloturizme

Cykloturistika sa stáva čoraz populárnejšou medzi rôznymi skupinami, ako sú mladí dospelí, starší ľudia a niekedy aj rodiny. Taktiež zaznamenáva v posledných rokoch niekoľko trendov z oblasti cyklistiky. Tieto trendy ponúkajú subjektom cestovného ruchu príležitosti na reklamu, prilákanie cyklistov, splnenie ich požiadaviek a uspokojenie potrieb. Centrum na podporu dovozu z rozvojových krajín (CBI) v roku 2022 bližšie špecifikovalo niekoľko trendov:

- **Zvýšené používanie sociálnych sietí a blogov**

Aplikácie na navigáciu po cyklistických trasách sa stávajú vo svete cyklistiky čoraz populárnejšie. Pre cykloturistov, ktorí sa pohybujú v odľahlých oblastiach, je dôležité, aby mali neustále prístup k navigačnej aplikácii. V odľahlých oblastiach nie je vždy k dispozícii prístup na internet. Preto je dôležité, aby si cyklisti mohli z aplikácie stiahnuť cykloturistickú mapu, aby mohli bezpečne cestovať aj v oblastiach so slabým internetovým pokrytím. Najviac obľúbenými aplikáciami medzi cykloturistami sú EuroVelo, Strava a Komoot. Cyklisti sa často pri svojich cestách inšpirujú blogmi o cestovaní na bicykli. Tieto blogy opisujú zážitky iných cestovateľov zo svojich ciest na dvoch kolesách. Cyklisti vyhľadávajú tieto blogy, aby získali inšpiráciu a informácie o cyklotúre, zariadeniach na ceste, bezpečnosti a aktivitách. Príklady takýchto blogov sú WeLeaf, Epic Road Rides či Single Tracks. Cykloturisti často používajú aj Instagram alebo Facebook, aby svojim sledujúcim, priateľom a rodine ukázali fotografie alebo videá zo svojho výletu. Niektorí cyklisti, najmä horskí cyklisti, používajú GoPro na natáčanie svojho výletu a zverejňujú ho na Instagrame alebo YouTube.

- **Elektrobicykle**

Elektrobicykle sú bicykle poháňané elektrickou energiou. Cyklisti na elektrobicykloch nemusia šliapať do pedálov tak silno a môžu ísť rýchlejšie ako na bežnom bicykli. Elektrobicykle sú medzi cyklistickými turistami čoraz obľúbenejšie. Elektrobicykle najviac využívajú starší ľudia. Môžu bicyklovať na dlhšie

vzdialenosti s menšou fyzickou záťažou. O požičiavanie elektrobicyklov má však záujem aj mnoho dospelých a mladších ľudí. Cyklisti na elektrobicykloch väčšinou uprednostňujú jednodňové výlety, pretože v odľahlých oblastiach je často náročné nájsť zariadenia na nabíjanie bicykla.

- **Bikepacking**

Bikepacking je forma cykloturistiky podobná backpackingu. Bikepackeri sú cyklisti, ktorí si nesú batožinu priamo na bicykli a skúmajú rôzne trasy na niekoľkodňových cestách. Bikepackeri najčastejšie používajú takzvané „*gravel biky*“ - mix cestného, trekingového a cyklokrosového bicykla, pretože jazdia po rôznych terénoch. Často sa vydávajú mimo oficiálnych cyklotrás a vyhľadávajú zážitky na vlastnú päsť. Bikepackeri sú minimalistický cestovatelia, nakoľko musia všetko svoje vybavenie a batožinu voziť na vlastnom bicykli. Nemajú záujem o sprievodcovské služby, avšak využívajú cestovateľské blogy, sociálne siete, aplikácie a mapy, aby získali inšpiráciu a tipy.

- **Bikesharing**

Bikesharing je služba zdieľanej dopravy, v rámci ktorej si ľudia môžu za poplatok alebo bezplatne požičať bicykel alebo elektrobicykel na krátky čas. Bicykle si možno požičať a vrátiť na viacerých dokovacích alebo bezdokovacích staniach po celom meste. Dokovacie stanice sú špeciálne stojany na bicykle, ktoré uzamknú bicykel a uvoľnia ho len pomocou počítačového ovládania, zatiaľ čo zdieľanie bicyklov bez dokovacej stanice nevyžaduje dokovaciu stanicu. Bicykle tak môžu byť zaparkované vo vymedzenom stojane na bicykle alebo pozdĺž chodníka. Zdieľanie bicyklov poskytuje miestnym obyvateľom aj turistom jednoduchý, lacný a efektívny spôsob dopravy po mestách. Na urýchlenie a zjednodušenie systému zdieľania bicyklov sa najčastejšie využívajú mobilné aplikácie alebo členské karty, ktoré umožňujú používateľom lokalizovať a odomykať bicykle, sledovať ich využívanie a realizovať platby. V posledných rokoch sa dopyt po tejto službe výrazne zvýšil v dôsledku faktorov, akými sú rastúca urbanizácia, zvýšený dôraz na ekologické alternatívy dopravy a narastajúcou popularitou služieb zdieľanej ekonomiky (Alliedmarketresearch, 2023).

1.2.2 Využitie princípov kolaboratívnej ekonomiky v ubytovacích službách

Zdieľaná alebo kolaboratívna ekonomika transformuje odvetvie ubytovacích služieb exponenciálnou rýchlosťou. Myšlienka získavania tovarov a služieb prostredníctvom spolupráce zohráva významnú úlohu v globálnej ekonomike. Jedná sa o vzájomné transakcie, ktoré môžu, ale nemusia zahŕňať peňažné výmeny (Hamari, J. et al., 2016). V posledných rokoch sa vysokej obľube teší najmä ubytovanie poskytované prostredníctvom platforiem zdieľanej ekonomiky. Takto poskytované ubytovanie poskytuje hosťom komunikáciu priamo s miestnymi obyvateľmi. V dôsledku toho majú hostia zdieľaných ubytovacích zariadení zvyčajne väčšiu šancu vytvoriť jedinečné zážitky ako hostia hotelov. Navyše je takéto ubytovanie pre hostí lacnejšie a pre prenajímateľov tvorí dodatočný príjem z nevyužitej nehnuteľnosti alebo jej časti (Lho L. H. et al., 2022). Najznámejším portálom ponúkajúcou ubytovanie cez platformy kolaboratívnej ekonomiky je Airbnb.

Airbnb

Airbnb sa podľa vlastných slov opisuje ako „*dôveryhodný komunitný trh pre ľudí, ktorí majú záujem ponúkať, objavovať a rezervovať jedinečné ubytovanie na celom svete*“ a je príkladom fungovania zdieľanej ekonomiky vo svete. Airbnb je online trhovisko, ktoré spája ľudí, ktorí chcú prenajímať svoje domovy, s ľuďmi hľadajúcimi ubytovanie v konkrétnych lokalitách. Podľa dostupných údajov má Airbnb v súčasnosti vo svojom portfóliu viac ako 7 miliónov ponúk, ktoré pokrývajú približne 100 000 miest a obcí vo viac ako 220 krajinách a regiónoch na celom svete. Spoločnosť vznikla v roku 2007 ako online platforma na sprostredkovanie alebo objednanie ubytovania. Nevlastní žiadnu z prenajímaných nehnuteľností, funguje ako sprostredkovateľ a dostáva provízie z každej rezervácie. Potenciálni hostitelia ponúkajú svoje voľné izby alebo byty za cenu za noc, týždeň alebo mesiac, ktorú si sami zvolia. Airbnb získava za svoje sprostredkovateľské služby províziu, ako od hostiteľa tak aj od host'a. Hostia platia poplatok za služby vo výške 9 – 12 % z každej uskutočnenej rezervácie v závislosti od dĺžky pobytu a hostitelia 3 % servisný poplatok na pokrytie nákladov na spracovanie platieb (Zervas, G. et al., 2017). Od svojho spustenia zaznamenalo online trhovisko Airbnb veľmi rýchly rast, pričom v súčasnosti má viac ako 150 miliónov

užívateľov a odhaduje sa, že má viac ako 20 % podiel na trhu s prenájomom dovolenkových nehnuteľností (Searchlogistics, 2023).

Airbnb počas svojho pôsobenia na trhu prinieslo miliardy dolárov hostiteľom, z ktorých až 90 % tvoria jednotlivci prenajímajúci svoje vlastné nehnuteľnosti. Viac ako polovicu týchto jednotlivcov tvoria ženy a každý piaty zamestnaný hostiteľ je učiteľ alebo zdravotnícky pracovník. V roku 2019 spoločnosť Airbnb priamo podporila 300 000 pracovných miest len v 30 destináciách, čo predstavuje v priemere deväť pracovných miest na každých 1 000 príchodov hostí. Cestovanie cez Airbnb tiež prinieslo viac ako 3,4 miliardy dolárov v podobe daňových príjmov pre 29 000 jurisdikcií na celom svete. Airbnb pomohlo presadiť viac ako 1 000 regulačných rámcov pre krátkodobé prenájmy, a to v 70 % z 200 najvýznamnejších geografických oblastí (v období pred pandémiou). Koncom roka 2020 spoločnosť Airbnb na podporu ďalšej expanzie a diverzifikácie spustila portál City Portal, aby vládám poskytli automatizované jednotné kontaktné miesto, ktoré podporuje výber daní, zdieľanie údajov a dodržiavanie miestnych pravidiel registrácie. Spoločnosť naďalej investuje do inovácií a nástrojov na podporu pokračujúcej spolupráce s vládami na celom svete s cieľom presadzovať cestovanie, ktoré čo najlepšie slúži komunitám (Airbnb, 2024).

1.2.3 *Gastroturizmus a udržateľnosť*

Gastroturizmus je novým fenoménom, ktorý sa rozvíja ako nový produkt cestovného ruchu vzhľadom na skutočnosť, že až tretinu výdavkov turistov tvoria práve výdavky na konzumáciu jedál a nápojov. Z tohto dôvodu je lokálna kuchyňa dôležitým faktorom kvality dovolenky. Jednou z najpožívanejších definícií gastroturizmu je definícia od Lee, K.-H. et al. (2015): „*Gastroturizmus je cesta do regiónov bohatých na gastronomické zdroje s cieľom získať rekreačné zážitky alebo zábavu, ktorá zahŕňa: návštevy primárnych alebo sekundárnych výrobcov gastronomických produktov, gastronomické festivaly, veľtrhy, podujatia, ukážky varenia, ochutnávky jedál alebo akékoľvek aktivity súvisiace s jedlom*“. Táto cesta plná zážitkov je úzko spojená so životným štýlom, ktorý zahŕňa experimentovanie, učenie sa od rôznych kultúr a zhromažďovanie poznatkov o charakteristikách miestneho gastronomického cestovného ruchu a lokálnych špecialitách prostredníctvom jedla. Pokiaľ uvedené

faktory slúžia ako primárna hnacia sila motivácie návštevníka navštíviť konkrétnu destináciu, potom sa takýto cestovný zážitok považuje za gastroturizmus.

V poslednom čase sa kuchyňa stala nenahraditeľným prvkom pri poznávaní kultúry a životného štýlu daného územia. Kuchyňa stelesňuje všetky tradičné hodnoty spojené s novými trendmi v cestovnom ruchu: úctu ku kultúre a tradíciám, zdravý životný štýl, autenticitu, udržateľnosť a pocity s ňou spojené. Gastronómia je tiež príležitosťou na oživenie a diverzifikáciu cestovného ruchu, podporu miestneho hospodárskeho rozvoja, zapojenie rôznych profesionálnych sektorov (výrobcovia a dodávatelia, kuchári a trhy) a prináša nové využitie primárnych sektorov. Táto primárna úloha gastronómie pri výbere destinácie a spotrebe turistov viedla k zvýšenému záujmu o gastronomické ponuky založených na vysokokvalitných miestnych produktoch a k posilneniu oddeleného trhu pre gastronomický cestovný ruch.

Gheorghe, G. et al (2014) zadefinovali hlavné svetové trendy ako kľúč k úspechu, ktoré možno pozorovať pri rozvoji gastronomického cestovného ruchu:

Gastroturizmus je rastúci trh

Rozvoj gastroturizmu je zrejmý po celom svete. Jedná sa o jeden z najdynamickejších segmentov trhu cestovného ruchu.

Základom gastroturizmu je produkt

Prírodné zdroje, ktoré sú premieňané na turistické produkty, umožňujú identifikovať územie, odkiaľ pochádzajú.

Komunikácia

Destinácie by mali formulovať dôveryhodné a autentické posolstvo o produktoch, ktoré ponúkajú v rámci vlastnej ponuky gastronomického cestovného ruchu. Zážitok z cesty sa zmenil a už sa neobmedzuje len na dni samotnej cesty. Namiesto toho možno povedať, že začína oveľa skôr, keď sa turista inšpiruje, zhromažďuje informácie, porovnáva a nakupuje a končí, keď turista zážitok hodnotí a zdieľa na sociálnych sieťach. Kľúčovú úlohu v tomto procese tvoria kuchári, ktorí jedlo pripravujú, médiá, sprievodcovia, blogy o jedle a sociálne siete.

Kooperácia

Je nevyhnutné, aby sa všetci aktéri pôsobiaci v destinácii (výrobcovia/dodávatelia, poľnohospodári, rybári, kuchári, reštaurátori, verejná správa, a hotelieri) podieľali na definovaní a riadení produktov ponúkaných v rámci gastronomického cestovného ruchu.

Motivácia

Motivácia turistov predstavuje kľúčový faktor pre navrhovanie a vytváranie produktov a služieb, ktoré majú pre turistov pridanú hodnotu. Motivácie sú spojené so spokojnosťou spotrebiteľov a považujú sa za kľúčový prvok pri pochopení rozhodovacieho procesu návštevníka (Gaztelumendi, I., 2012). Niektorí autori tvrdia, že motiváciu môžu ovplyvňovať: fyzické a fyziologické potreby (zmyslové vnímanie a hedonizmus), bezpečnosť, kultúrne a sociálne potreby, potreba spolupatričnosti alebo medziľudské potreby a potreba prestíže (miestne pochúťky), statusu alebo seberealizácie. Ispas (2011) uvádza, že motivácia turistov je súborom vnútorných dôvodov, ktoré zahŕňajú vzdelanie, potreby, požiadavky, záujmy a vkus. Tieto činitele zároveň formujú a stimulujú dopyt po cestovnom ruchu. Okrem toho autor klasifikoval päť hlavných faktorov určujúcich motiváciu návštevníkov. Sú nimi osobnosť, životný štýl, minulé skúsenosti, vnímanie a imidž.

Kvalita

S cieľom podporiť gastronomický cestovný ruch sa destinácie musia zamerať na niekoľko aspektov plánu kvality, akými sú zachovanie a propagácia regionálnych tovarov, vytvorenie konkurencieschopnej ponuky a odborná príprava a rekvalifikácia profesionálnych ľudských zdrojov na každom stupni dodávateľského reťazca v oblasti gastronomického cestovného ruchu s cieľom zvýšiť spokojnosť hostí.

Kultúrne dedičstvo

Kultúra je súbor správania, vedomostí a zvykov, ktoré formujú spoločnosť založenú na pocite spolupatričnosti. Forma akejkoľvek ponuky v oblasti gastronomického cestovného ruchu nebude životaschopná, ak nebude zohľadňovať kultúrne charakteristiky územia (Gaztelumendi, I., 2012). Gastronómia umožňuje turistom prístup ku kultúrnemu a historickému dedičstvu destinácie prostredníctvom ochutnávania, gastronomického experimentovania a nákupu produktov. Tento kultúrny prístup umožňuje participovanejší a zážitkovejší spôsob, ktorý nie je čisto kontemplatívny. Je potrebné brať do úvahy aj vznik nových kultúrnych hodnôt, ktoré zvyšujú bohatstvo a kultúrnu rozmanitosť krajiny. V tomto ohľade tradícia a inovácia koexistujú prirodzeným spôsobom. Gastronomická tradícia je neustále sa vyvíjajúci proces a výzvou pre profesionálov je zahrnúť inovácie do obnovy a prispôsobenia vlastnej ponuky potrebám novej spotrebiteľskej kultúry.

Udržateľnosť

Hlavnou myšlienkou udržateľného gastroturizmu nie je prilákanie veľkého množstva turistov, ale naopak zapojenie menšieho počtu návštevníkov do kultúrneho života destinácie, ktorý je vhodne sprostredkovaný a interpretovaný prostredníctvom miestnych jedál, výrobkov a všetkých ostatných služieb a aktivít, ktoré ich obklopujú.

Princípy udržateľnosti gastronomických zariadení

V neustále sa vyvíjajúcom kulinárskom svete myšlienka udržateľnosti zmenila stravovanie z jednoduchého aktu stravovania na svedomitú oslavu zodpovedných postupov a etického správania. Udržateľnosť reštaurácie nespočíva len vo využívaní miestnych potravín. Existuje množstvo stratégií, ktoré môžu stravovacie zariadenia zaviesť, aby prijali etické a environmentálne uvedomelé rozhodnutia a vytvorili udržateľnú štruktúru. Niektoré z nich sa bližšie špecifikovala J. K. E., Gutierrez, (2023).

Zodpovedné získavanie zdrojov

Využívanie miestnych zdrojov je rozšírené o etické a sezónne aspekty. Reštaurácie, ktoré sa zaviazali k udržateľnosti, uprednostňujú dodávateľov s transparentnými a etickými postupmi. Využívaním sezónnych surovín znižujú škody, ktoré na životnom prostredí spôsobujú mimosezónne produkty.

Zero-waste iniciatívy

Úsilie o nulový odpad je záväzkom k pokračujúcej ceste k udržateľnosti. Zavedením efektívnych kuchynských postupov, kreatívnym opätovným využitím surovín a kompostovaním organického odpadu môžu reštaurácie znížiť množstvo potravinového odpadu. Využívaním koncepcií obehového hospodárstva sa kuchyňa stáva miestom, kde sa každá zložka oceňuje a využíva v maximálnej možnej miere.

Plant-based menu

Zníženie spotreby živočíšnych produktov pomáha znížiť uhlíkovú stopu spojenú s chovom hospodárskych zvierat a podporuje humánne zaobchádzanie so zvieratami. Rastlinná kuchyňa podporuje starostlivosť o životné prostredie a prejavuje kulinársku vynaliezavosť.

Energetická efektívnosť

Ekologicky uvedomelé reštaurácie investujú do obnoviteľných zdrojov energie, energeticky účinných spotrebičov a ekologického osvetlenia, pričom sa zameriavajú na

energetickú účinnosť. Zavedenie energeticky úsporných opatrení nielen znižuje prevádzkové náklady, ale zároveň zdôrazňuje záväzok k zodpovednej spotrebe zdrojov.

Šetrenie vodou

Reštaurácie, ktoré sa riadia zásadami udržateľnosti, si uvedomujú dôležitosť šetrenia vodou. Dôraz sa kladie na každú kvapku od účinných postupov umývania riadu až po inštaláciu zariadení na úsporu vody. Transparentná komunikácia so zákazníkmi o iniciatívach zameraných na úsporu vody podporuje informovanosť a zodpovedné používanie vody.

Opakovane použiteľné a ekologické obaly

Reštaurácie môžu pri balení jedla minimalizovať množstvo jednorazových plastov, zvoliť kompostovateľné materiály a povzbudiť zákazníkov, aby si priniesli svoje nádoby.

Zapojenie komunity

Zapojenie komunity je jedným z aspektov udržateľnosti. Udržateľné reštaurácie by sa mali aktívne zapájať do miestnych iniciatív a prispievať k nim. Môže ísť o podporu miestnych poľnohospodárov, účasť na komunitných podujatiach alebo spoluprácu s okolitými podnikmi. Tieto väzby posilňujú úlohu reštaurácie ako zodpovedného partnera komunity.

Vzdelávacie iniciatívy

Udržateľné stravovanie je procesom učenia. Poskytovaním informácií o svojich udržateľných postupoch, pôvode potravín a vplyve uvedomelých rozhodnutí môžu reštaurácie zaujať svojich zákazníkov. Transparentnosť buduje dôveru a umožňuje stravníkom prijímať informované rozhodnutia, ktoré sú v súlade s ich hodnotami.

Blaho zamestnancov

Udržateľnosť sa vzťahuje aj na najcennejšie aktívum reštaurácie – jej zamestnancov. Tvorba priaznivého pracovného prostredia, poskytovanie školení o udržateľných aktivitách a uplatňovanie spravodlivých pracovných noriem prispievajú k vytvoreniu kultúry udržateľnosti vnútri podniku.

Certifikáty a akreditácie

Reštaurácie môžu požiadať o akreditácie a certifikáty od renomovaných organizácií, aby preukázali svoju oddanosť udržateľnosti. Certifikáty a značky udržateľnosti potvrdzujú, že reštaurácia dodržiava špecifické štandardy udržateľnosti, čím sa zvyšuje dôveryhodnosť jej ekologických postupov.

1.3 Politiky podporujúce udržateľný cestovný ruch

Tourism for SDGs

Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov schválilo 25. septembra 2015 Agendu 2030 pre udržateľný rozvoj a s ňou aj ciele udržateľného rozvoja, rámec pozostávajúci zo 17 cieľov a 169 úloh, pomocou ktorých môžu štáty, občianska spoločnosť a súkromný sektor usmerňovať a merať svoj príspevok k udržateľnému rozvoju do roku 2030. Zámerom Agendy 2030 je prijatie opatrení na odstránenie chudoby, ochranu planéty a zabezpečenie mieru a prosperity pre všetkých ľudí. Ciele sú vzájomne prepojené - kľúč k úspechu pri jednom z nich často zahŕňa riešenie problémov, ktoré sa často spájajú s iným cieľom. Cestovný ruch zohráva dôležitú úlohu pri plnení týchto cieľov. Cestovný ruch tvorí vysoké percento príjmov z exportu a významne prispieva tvorbe HDP a zamestnanosti. Cestovný ruch má potenciál priamo alebo nepriamo prispieť k dosiahnutiu všetkých cieľov. Konkrétne bol zaradený medzi ciele 8, 12 a 14 týkajúce sa inkluzívneho a udržateľného hospodárskeho rastu, udržateľnej spotreby a výroby a udržateľného využívania oceánov a morských zdrojov. Priamo alebo nepriamo však prispieva k plneniu všetkých 17 cieľov ako môžeme vidieť v schéme 1 (Tourism4sdgs, 2023).

Schéma 1 Ciele udržateľného rozvoja Agendy 2030

Zdroj: Organizácia spojených národov, 2023

Európska zelená dohoda

Zmena klímy a degradácia životného prostredia predstavujú pre Európu a svet existenčnú hrozbu. Na zvládnutie týchto hrozieb sa vďaka Európskej zelenej dohode premení Európska únia (EÚ) na moderné a konkurencieschopné hospodárstvo efektívne využívajúce zdroje, čím sa podarí zabezpečiť:

- nulové čisté emisie skleníkových plynov do roku 2050,
- hospodársky rast, ktorý nebude závisieť od využívania zdrojov,
- a nezabudne sa na žiadneho jednotlivca ani región.

Európska zelená dohoda je balík politických iniciatív, ktorých cieľom je nasmerovať EÚ na cestu ekologickej transformácie s konečným cieľom dosiahnuť do roku 2050 klimatickú neutralitu. Podporuje transformáciu EÚ na spravodlivú a prosperujúcu spoločnosť s moderným a konkurencieschopným hospodárstvom. Zdôrazňuje potrebu holistického a medzisektorového prístupu, v ktorom všetky príslušné oblasti politiky prispievajú ku konečnému cieľu súvisiacemu s klímou. Balík zahŕňa iniciatívy týkajúce sa klímy, životného prostredia, energetiky, dopravy, priemyslu, poľnohospodárstva a udržateľných financií - všetky tieto oblasti sú navzájom úzko prepojené (Európska rada, 2023).

Európsky fond regionálneho rozvoja

Európsky fond regionálneho rozvoja (EFRR) je určený na posilnenie hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti v Európskej únii odstránením nerovnováh medzi jej regiónmi, podporou oživenia hospodárstva, vytvárania pracovných miest, konkurencieschopnosti, inovácií a udržateľnosti. Jeho cieľom je umožniť investície do inteligentnejšej, ekologickejšej, prepojenejšej a sociálnejšej Európy, ktorá je bližšie k svojim občanom. Z EFRR sa financujú programy, za ktoré nesie spoločnú zodpovednosť Európska komisia a vnútroštátne a regionálne orgány členských štátov. Správne orgány členských štátov vyberajú projekty, ktoré sa budú financovať, a preberajú zodpovednosť za ich každodenné riadenie (Európska komisia, 2023).

1.4 Aktuálny stav cestovného ruchu v podmienkach Slovenskej republiky

Cestovný ruch je jedným z najdynamickejšie sa rozvíjajúcich odvetví a aj v podmienkach Slovenska svojimi výkonmi predstavuje významnú súčasť hospodárstva. Plní tieto hospodárske funkcie: funkciu príjmov a multiplikačný efekt, ktorý je zdrojom tvorby hodnoty a vplýva na hrubý domáci produkt, je faktorom zamestnanosti, regionálneho rozvoja a platobnej bilancie. Cestovný ruch ako prierezové odvetvie hospodárstva je perspektívne odvetvie schopné generovať pracovné miesta a zahraničnú menu (Ministerstvo dopravy SR, 2023). Je taktiež odvetvím, ktoré priamo zasahuje do sféry hospodárstva, priemyslu, obchodu a služieb, financií, dopravy, regionálneho rozvoja, kultúry, zdravotníctva, vzdelávania, športu, ochrany životného prostredia, lesného a vodného hospodárstva, pôdohospodárstva, zamestnanosti, vytvárania nových pracovných miest a pôsobnosti samospráv. Pre cestovný ruch je typické, že kým väčšina iných odvetví sa zaoberá relatívne úzkym segmentom svojej pôsobnosti po vertikálnej osi, charakter cestovného ruchu je taký, že spája aj rôzne odvetvia po horizontálnej osi. (Gúčik, M., 2006).

Cestovný ruch má vďaka svojmu prírodnému a antropogénnemu potenciálu možnosť zaujať v národnom hospodárstve a spoločnosti strategické postavenie. V podmienkach Slovenska však nie je uceleným odvetvím, ktorého vstupy a výstupy by boli merané v systéme národného účtovníctva (ako je tomu napríklad v prípade poľnohospodárstva, stavebníctva či priemyslu), ale je konglomerátom produktov a činností z mnohých rôznorodých odvetví, ktoré sa na aktivitách cestovného ruchu podieľajú, a to predovšetkým: ubytovacie a stravovacie služby, služby cestovných a informačných kancelárií, sprievodcovské služby, rekreačné služby (napr. aquaparky, zábavné podujatia), osobná preprava a prenájom vozidiel, služby športových zariadení (napr. lyžiarske strediská, golfové ihriská, kúpaliská), predaj cestovných lístkov, vstupeniek, suvenírov, cestovné poistenie, záchranná služba, zmenárne a podobne. Súčasný systém výkazníctva neposkytuje transparentné ohodnotenie podnikateľských subjektov v rámci cestovného ruchu. Jedná sa predovšetkým o únik výnosov v oblasti dopravy, kultúry, maloobchodu a pod., kde účastníci cestovného ruchu tvoria významný podiel na tržbách. Podmienky na komplexné a medzinárodne porovnateľné vyčíslenie podielu ekonomických prínosov cestovného ruchu v národnom hospodárstve vytvára

Satelitný účet cestovného ruchu. Ten vychádza z globálnych štandardov Svetovej organizácie cestovného ruchu (UNWTO). Poskytuje údaje o cestovnom ruchu na základe dát získaných zo systému národného účtovníctva, odporúčaní UNWTO a Štatistickej komisie Organizácie spojených národov, predovšetkým z oblasti zamestnanosti generovanej turizmom, pridanej hodnote cestovného ruchu, rozsahu kapitálových investícií do cestovného ruchu, produkcii, medzispotrebe, importe a čistých daniach. Na základe týchto údajov je možné vyčíslieť podiel cestovného ruchu na hrubom domácom produkte. Zostavenie satelitného účtu predstavuje dlhodobý a komplikovaný proces vyžadujúci spoluprácu odborníkov zo Štatistického úradu Slovenskej republiky, Národnej banky Slovenska, Ministerstva financií Slovenskej republiky, Ministerstva hospodárstva Slovenskej republiky, Ministerstva dopravy a výstavby Slovenskej republiky a ďalších inštitúcií (Ministerstvo dopravy SR, 2023).

Nakoľko sa satelitný účet zostavuje v časovom oneskorení troch rokov, posledné dostupné údaje sú z roku 2020, avšak tie sú poznačené pandémiou COVID-19. Z tohto dôvodu je dôležité pri hodnotení výkonnosti ekonomiky brať do úvahy aj údaje z predošlého obdobia, teda roku 2019. Údaje za sledované obdobia sú zhrnuté v tabuľke 4.

Tabuľka 4 Vybrané ukazovatele výkonnosti ekonomiky v cestovnom ruchu

Ukazovateľ výkonnosti ekonomiky	2019	2020
Priama hrubá pridaná hodnota CR	2,12 mld. EUR	1,09 mld. EUR
Podiel HPH CR na PH ekonomiky	2,60%	1,30%
Priamy hrubý domáci produkt CR	2,62 mld. EUR	1,3 mld. EUR
Podiel priameho HDP CR na HDP ekonomiky	2,86%	1,45%
Hrubá pridaná hodnota odvetví CR	4,64 mld. EUR	3,76 mld. EUR
Podiel HPH odvetví CR na HPH ekonomiky	5,68%	4,67%
Počet pracovných miest v odvetví CR	185 000	171 000

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Satelitný účet cestovného ruchu 2019 a 2020

Cestovný ruch má pre hospodárstvo Slovenskej republiky čoraz väčší význam. Po rekordných číslach v roku 2019 klesli príjmy z medzinárodného cestovného ruchu v roku 2020 na 1,1 miliardy EUR, čo predstavuje pokles o 62 % oproti roku 2019. Tento pokles spôsobil, že podiel HDP cestovného ruchu na celkovom HDP krajiny klesol na 1,2 % (z 2,8 % v roku 2019), pričom export služieb cestovného ruchu sa znížil na 12,5 % z celkového vývozu služieb (z 26,1 % v minulom roku). Počet zamestnancov v ubytovacích a stravovacích zariadeniach bol v roku 2020 92 600, čo predstavuje 3,7 %

celkovej pracovnej sily. V roku 2020 zaznamenala Slovenská republika 3,2 mil. turistov v ubytovacích zariadeniach, čo je najnižšia úroveň za posledných dvadsať rokov. Počet zahraničných turistov sa v roku 2020 znížil o 65,5 % na 854 000 turistov a v roku 2021 ďalej klesol na 576 000 turistov. Sektor podporovali najmä domáci turisti, pričom v roku 2021 ubytovacie zariadenia zaznamenali 2,1 milióna domácich turistov, čo je menej ako takmer 2,4 milióna v roku 2020 a stále o 45 % menej ako pred pandémiou. Celkovo turisti strávili v roku 2020 vo všetkých typoch ubytovacích zariadení 9,8 mil. nocí, čo predstavuje medziročný pokles o 45 %. V roku 2021 tento počet ďalej klesol na 8,2 milióna nocí, čo je o 53,9 % menej ako v roku 2019 (OECD, 2022).

Roky 2020 – 2023 sú poznačené celosvetovými udalosťami, ktoré vo veľkej miere obmedzili alebo sťažili cestovanie, úplne alebo čiastočne obmedzili pohyb ľudí a vyvolali obavy z cestovania. Na celosvetovom cestovnom ruchu sa výrazne podpísala pandémia COVID-19, ktorá sa v jednotlivých vlnách šírila od roku 2020 do začiatku roka 2022. Pomalý ústup pandémie sa niesol v znamení celosvetovej energetickej krízy na prelome rokov 2021 a 2022 a vojenského konfliktu na Ukrajine, ktorý vypukol vo februári 2022. Najmä udalosti z roka 2022 vyvolali rýchlo rastúcu infláciu v krajinách Európskej únie, ktorá mala na Slovensku síce trochu oneskorený nástup, ale prejavila sa oveľa silnejšie ako v ostatných krajinách EÚ. Všetky tieto udalosti ovplyvnili aj cestovný ruch na Slovensku. Na jednej strane spôsobili pokles počtu slovenských turistov cestujúcich do zahraničia, na druhej strane vyvolali výrazný úbytok zahraničných turistov na Slovensku (SBA, 2023).

2 Cieľ práce

Hlavným cieľom diplomovej práce je zhodnotiť vplyv vybraných trendov udržateľného cestovného ruchu na výkony v podmienkach Slovenskej republiky.

Predpokladom naplnenia primárneho cieľa je stanovenie a následná realizácia čiastkových úloh reprezentujúcich **parciálne ciele** pre teoretickú a praktickú časť:

Parciálne ciele pre teoretickú časť:

- Systematizácia a vymedzenie udržateľného cestovného ruchu
- Charakteristika relevantných trendov v udržateľnom cestovnom ruchu
- Sprehľadnenie politik podporujúcich udržateľný cestovný ruch
- Zhodnotenie aktuálneho stavu cestovného ruchu v podmienkach Slovenskej republiky

Parciálne ciele pre praktickú časť:

- Preukázanie vplyvu udržateľného rozvoja na výkony v cestovnom ruchu v krajinách sveta
- Preukázanie vplyvu udržateľného rozvoja na výkony v cestovnom ruchu v krajinách Európskej únie
- Identifikácia vplyvu vybraných trendov na ekonomické výkony Slovenska

K dosiahnutiu stanoveného cieľa nám dopomohli tri nami stanovené výskumné otázky:

1. výskumná otázka: Existuje závislosť medzi udržateľným rozvojom a výkonomi cestovného ruchu v krajinách sveta?

2. výskumná otázka: Existuje závislosť medzi udržateľným rozvojom a výkonomi cestovného ruchu v krajinách Európskej únie?

3. výskumná otázka: Majú vybrané trendy v udržateľnom cestovnom ruchu dopad na výkony Slovenska?

3 Metodika práce a metódy skúmania

3.1 Charakteristika objektu skúmania

Predmetom skúmania tejto práce je zisťovanie vplyvu udržateľného rozvoja a trendov, ktoré sa formujú v udržateľnom cestovnom ruchu a výkonmi cestovného ruchu vo svete, Európskej únii a na Slovensku. Výkony v cestovnom ruchu sú zastúpené príchodmi medzinárodných turistov a výdavkami medzinárodných turistov, ktoré monitoruje Svetová banka (TWB). Príchody medzinárodných turistov predstavujú počet turistov, ktorí cestujú do inej krajiny, ako je krajina ich obvyklého pobytu, ale mimo ich obvyklého prostredia, na obdobie nepresahujúce 12 mesiacov a ktorých hlavným účelom návštevy nie je výkon platenej činnosti v danej krajine. Výdavky medzinárodných turistov zahŕňajú výdavky za tovary a služby prijaté v cieľovej krajine, vrátane platieb národným dopravcom za medzinárodnú dopravu. Tieto ukazovatele sme si vybrali z dôvodu, že sme ich vnímali ako najviac medzinárodne porovnateľné a relevantné. Objektom skúmania v úvodnej kapitole praktickej časti práce boli krajiny z celého sveta, ktoré disponovali údajmi z indexu TTDI a príchodmi a výdavkami medzinárodných turistov. V ďalšej časti práce sme pracovali s krajinami Európskej únie, ktoré sa nachádzajú v indexe TSDI a zároveň disponujú údajmi Svetovej banky o výdavkoch medzinárodných turistov. Vo svetovom udržateľnom cestovnom ruchu existuje množstvo trendov, ktoré registrujeme aj v podmienkach Slovenskej republiky. Pre náš výskum sme si ako objekty skúmania zvolili tri trendy z oblasti udržateľného cestovného ruchu, ktoré reprezentovali tri základné zložky cestovného ruchu – dopravu, ubytovanie a stravovanie. Udržateľnú dopravu reprezentoval cykloturizmus, ktorý sa v posledných rokoch teší veľkej obľube. Ako ukazovateľ, ktorý zastupoval cykloturizmus sme si vybrali dĺžku cyklotrás v krajských mestách Slovenskej republiky. Následne sme skúmali závislosť medzi touto dĺžkou a výdavkami medzinárodných turistov. Udržateľný spôsob ubytovania zastupovali prenocovania v krátkodobom ubytovaní poskytovanom cez platformy kolaboratívnej ekonomiky. Objektom skúmania bolo v tomto prípade Slovensko a hlavné mesto Bratislava. Najznámejšou platformou takto ponúkaného ubytovania je portál Airbnb, prostredníctvom ktorého je ponúkané takmer všetko zdieľané ubytovanie na Slovensku. Trend v oblasti stravovania bude zastupovať udržateľný gastroturizmus. Udržateľná gastronómia je novým fenoménom, ktorým sa riadi stále viac podnikov. Ako príklad takéhoto podniku sme si

vybrali bistro FACH, ktoré sa pravidelne objavuje v rebríčkoch top gastrozariadení v Bratislave a dokazuje, že aj udržateľný podnik môže byť úspešný a konkurencieschopný.

3.2 Spôsob získavania údajov a použité metódy

V teoretickej časti práce sme využili predovšetkým sekundárny zber informácií od zahraničných ale aj domácich autorov. Využili sme predovšetkým abstrakciu, vďaka ktorej sme dokázali vyčleniť pre nás dôležité informácie. Vzhľadom na povahu a aktuálnosť problematiky sme okrem knižných zdrojov čerpali aj informácie z digitálnych zdrojov, ako sú knihy v elektronickej forme, on-line publikácie, on-line odborné štúdie a webové stránky. V úvode teoretickej časti sme sa venovali vymedzeniu pojmu udržateľný cestovný ruch, pilierom udržateľnosti a možnostiam merania udržateľnosti v cestovnom ruchu. Ďalej sme identifikovali súčasné relevantné trendy v udržateľnom cestovnom ruchu. V práci sme sa venovali aj politikám, ktoré podporujú udržateľný cestovný ruch. Na záver teoretickej časti sme vykonali analýzu aktuálneho stavu cestovného ruchu v podmienkach Slovenskej republiky. Na dosiahnutie stanoveného cieľa bola použitá kvantitatívna metóda zberu dát z rôznych medzinárodných ale aj domácich databáz. Pomocou metódy komparácie sme získané dáta vzájomne porovnávali. Jadrom praktickej časti bolo meranie závislosti medzi udržateľným rozvojom krajín sveta a Európskej únie a ich výkonmi v cestovnom ruchu. Úroveň udržateľného rozvoja bola vyjadrená indexmi TTDI a TSDI. V ďalšej časti práce sme sledovali vplyv vybraných trendov v udržateľnom cestovnom ruchu na výkony Slovenska v cestovnom ruchu. Závislosť sme merali pomocou Pearsonovho korelačného koeficientu, ktorý má tvar:

$$r = \frac{\sum (x - \bar{x})(y - \bar{y})}{\sqrt{\sum (x - \bar{x})^2 \sum (y - \bar{y})^2}}$$

Tento koeficient sleduje mieru lineárnej závislosti medzi dvoma kvantitatívnymi premennými, pričom jeho hodnota sa pohybuje v intervale od -1 do 1. Interpretácia výsledkov Pearsonovho korelačného koeficientu podľa J. Cohena (1988) je uvedená v tabuľke nižšie:

Tabuľka 5 Interpretácia Pearsonovho korelačného koeficientu podľa Cohena (1988)

Hodnota	Interpretácia
0,0 – 0,1	triviálna korelácia
0,1 – 0,3	slabá
0,3 – 0,5	stredná
0,5 – 0,7	veľká
0,7 – 0,9	veľmi veľká
0,9 - 1	takmer dokonalá

Zdroj: *Vlastné spracovanie podľa COHEN, J., 1988*

Taktiež sme využili metódu regresnej analýzy, ktorá spočíva v modelovaní závislosti jednej premennej (dependentnej) od jednej alebo viacerých premenných (nezávislých), s cieľom predpovedať hodnotu dependentnej premennej pre dané hodnoty nezávislých premenných. V našom prípade sa jednalo o lineárny regresný model, ktorý popisuje lineárnu závislosť medzi závislou premennou Y a nezávislou premennou X. Môžeme ho popísať rovnicou: $y = \beta_0 + \beta_1 x + \varepsilon$. Obe tieto metódy sme využívali za pomoci programu Excel. Na interpretáciu výsledkov sme využili grafickú metódu, za pomoci ktorej sme získané dáta zoradili do tabuliek a grafov. Vplyv vybraných trendov na výkony Slovenskej republiky sme preukázali za pomoci analýzy trhu zdieľaného ubytovania na Slovensku a v Bratislave a finančnej analýzy podniku FACH, ktorý sa stotožňuje s ideológiou udržateľnosti.

Nadobudnuté teoretické poznatky a dáta získané v kvantitatívnom empirickom výskume nám umožnili vyhodnotiť nami získané výsledky. V záverečnej časti práce sme poskytli odpovede na nami stanovené výskumné otázky a formulovali odporúčania a závery.

4 Výsledky práce a diskusia

Nasledujúca empirická časť záverečnej práce sa zaoberá meraním závislosti medzi udržateľným rozvojom a výkonmi cestovného ruchu krajín sveta a Európskej únie za pomoci korelačnej a regresnej analýzy. Taktiež sa zaoberá identifikáciou vplyvov vybraných trendov v udržateľnom cestovnom ruchu na výkony Slovenska.

4.1 Meranie závislosti medzi udržateľným rozvojom a výkonmi v cestovnom ruchu vo svete

Na základe toho, že index TTDI vnímame ako komplexný nástroj na porovnávanie konkurencieschopnosti krajín v oblasti cestovného ruchu sme sa rozhodli využiť ho v Pearsonovom korelačnom koeficiente a regresnej analýze. Nakoľko sledujeme vplyvy trendov v udržateľnom cestovnom ruchu na ekonomiku krajiny, rozhodli sme zistiť závislosť príchodov medzinárodných turistov a výdavkov medzinárodných turistov od jej skóre v indexe TTDI. Predpokladáme, že čím vyššie skóre v indexe krajina dosiahne, tým bude krajina pre turistov atraktívnejšia.

Obdobie, za ktoré sme sa rozhodli vykonať regresnú analýzu je rok 2019. Na toto rozhodnutie sme mali viacero dôvodov. Prvým z dôvodov bol nedostatok údajov a problémy s ich vzájomnou kompatibilitou. Index TTDI je vydávaný každé dva roky, pričom za rok 2023 ešte nie je zostavený. Posledné dostupné dáta sú z roku 2021. Avšak tu nastáva problém, nakoľko príchody zahraničných turistov a ich výdavky, ktoré monitoruje Svetová banka sú naposledy dostupné z roku 2020. Z tohto roku však neexistuje index TTDI. Aby sme mohli údaje porovnať a zistiť vzájomnú závislosť, respektíve nezávislosť daných premenných rozhodli sme sa preto využiť údaje z roku 2019. Ďalším z dôvodov je pandémia COVID-19, ktorá silno zasiahla sektor cestovného ruchu. Zákazy, obmedzenia a iné reštrikcie výrazne znížili pohyb turistov mimo svojich domovských krajín. V dôsledku toho boli znížené aj výdavky medzinárodných turistov. Toto bol ďalší aspekt toho, prečo považujeme dáta z roku 2019 za najrelevantnejšie. Skóre v indexe a počet príchodov do jednotlivých krajín sme spracovali v tabuľke 6:

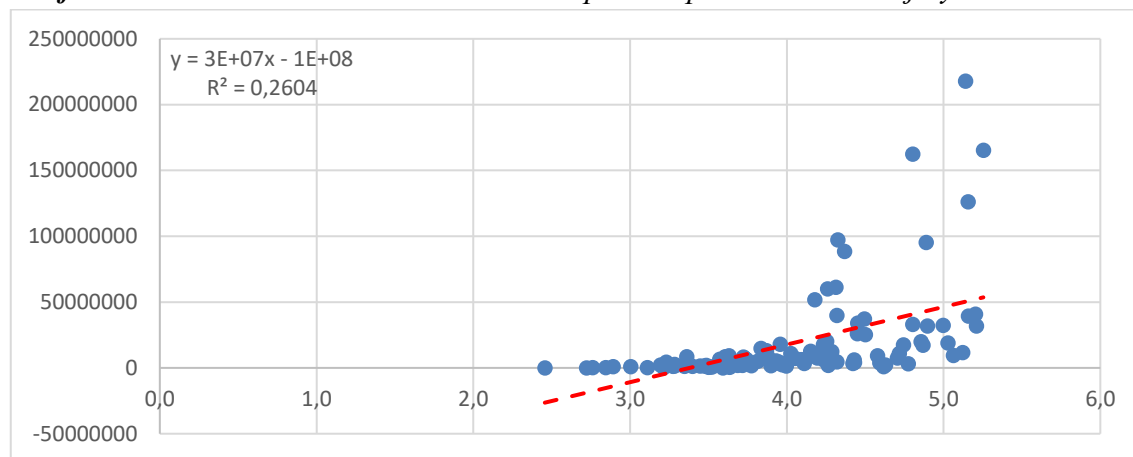
Tabuľka 6 Príchody turistov do krajín a ich skóre v indexe TTDI za rok 2019

Krajina	Príchody 2019	TTDI 2019			
Angola	218000	2,8	Kambodža	6611000	3,6
Albánsko	6406000	3,7	Južná Kórea	17503000	4,7
Spojené arabské emiráty	25282000	4,5	Kuvajt	8565000	3,6
Argentína	7399000	4,1	Laos	4791000	3,4
Arménsko	1894000	3,9	Libanon	1936000	3,5
Austrália	9466000	5,1	Srí Lanka	2027000	3,7
Rakúsko	31884000	4,9	Lesotho	1142000	3,0
Azerbajdžan	3170000	4,0	Litva	6150000	4,2
Belgicko	9343000	4,6	Luxembursko	1041000	4,6
Benin	337000	3,1	Lotyšsko	8342000	4,2
Bangladéš	323000	3,2	Maroko	13109000	3,9
Bulharsko	12552000	4,3	Moldavsko	174000	3,6
Bahrajn	11061000	4,0	Mexiko	97406000	4,3
Bosna and Hercegovina	1198000	3,4	Severné Macedónsko	758000	3,5
Bolívia	1239000	3,3	Mali	217000	2,8
Brazília	6353000	4,1	Malta	3519000	4,4
Kanada	32430000	5,0	Čierna Hora	2510000	3,9
Švajčiarsko	11818000	5,1	Mongolsko	637000	3,6
Chile	5431000	4,3	Maurícius	1418000	4,0
Čína	162538000	4,8	Malajzia	26101000	4,5
Kamerun	1021000	2,9	Namíbia	1651000	3,5
Kolumbia	4531000	4,0	Nicaragua	1455000	3,3
Kapverdy	758000	3,5	Holandsko	20129000	4,9
Kostarika	3366000	4,1	Nepál	1197000	3,2
Cyprus	4117000	4,4	Nový Zéland	3888000	4,6
Česká republika	37202000	4,5	Panama	2494000	4,0
Nemecko	39563000	5,2	Peru	5275000	3,8
Dánsko	33093000	4,8	Filipíny	8261000	3,7
Dominikánska republika	7550000	3,7	Poľsko	88515000	4,4
Ekvádor	2108000	3,7	Portugalsko	17283000	4,9
Španielsko	126170000	5,2	Paraguaj	4368000	3,2
Estónsko	6103000	4,4	Katar	2136500	4,3
Fínsko	3290000	4,8	Rumunsko	12815000	4,2
Francúzsko	217877000	5,1	Rwanda	1634000	3,4
Spojené kráľovstvo	40857000	5,2	Saudská Arábia	20292000	4,3
Gruzínsko	7726000	4,2	Singapur	19116000	5,0
Grécko	34005000	4,5	Sierra Leone	71000	2,7
Guatemala	2560000	3,4	El Salvador	2639000	3,3
Honduras	2315000	3,2	Srbsko	1847000	3,8
Chorvátsko	60021000	4,3	Slovinsko	4702000	4,3
Maďarsko	61397000	4,3	Švédsko	7616000	4,7
Indonézia	16107000	4,2	Čad	81000	2,5
India	17914000	4,2	Thajsko	39916000	4,3
Írsko	10951000	4,7	Trinidad and Tobago	480000	3,5
Island	2202000	4,6	Tunisko	9429000	3,6
Izrael	4905000	4,3	Turecko	51747000	4,2
Taliano	95399000	4,9	Tanzánia	1527000	3,5
Jordánsko	5361000	3,9	Uruguaj	3480000	4,0
Japonsko	31881000	5,2	Spojené štáty americké	1,65E+08	5,3
Kazachstan	8515000	3,9	Vietnam	18009000	4,0
Keňa	2049000	3,6	Južná Afrika	14797000	3,8
Kirgizská republika	8508000	3,4	Zambia	1266000	3,3

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa TWB, 2024 a WEF, 2024

Tabuľka 6 obsahuje relevantné údaje, ktoré boli zhromaždené a spracované s cieľom preskúmať vzťahy medzi sledovanými premennými. Táto tabuľka slúži ako primárny zdroj údajov a dát pre nasledujúcu korelačnú a regresnú analýzu, ktorej súčasťou sú aj nižšie uvedené grafy a tabuľky s výsledkami.

Graf 1 Závislosť medzi skóre indexu TTDI a počtom príchodov do krajiny v roku 2019

Zdroj: Vlastné spracovanie v programe Excel

Graf 1 zobrazuje lineárnu závislosť medzi skóre z indexu TTDI, ktoré krajina dosiahla a počtom príchodov medzinárodných turistov v roku 2019. Ako môžeme vidieť na grafe krajiny, ktoré dosiahli vysoké skóre v indexe dosiahli aj vysoký počet príchodov medzinárodných turistov. Medzi tieto krajiny patrí Francúzsko, Spojené štáty americké, Čína, Španielsko a Taliansko. Vo Francúzsku sa v roku 2019 odohrávali Majstrovstvá sveta vo futbale žien, každoročné cyklistické preteky Tour de France a filmový festival v Cannes. Tieto podujatia v kombinácii s vysokou obľúbenosťou krajiny medzi turistami, historickými pamiatkami a prírodnými atrakciami mali za následok vysoký počet príchodov turistov.

Tabuľka 7 Regresná analýza skóre indexu TTDI a počtu príchodov do krajiny v roku 2019

Násobné R (Pearsonov korelačný koeficient)	0,510308
Hodnota spoľahlivosti R	0,260414
Nastavená hodnota spoľahlivosti R	0,253164
Chyba strednej hodnoty	31187944
Počet pozorovaní	104

Zdroj: Vlastné spracovanie v programe EXCEL

Výsledky regresnej analýzy ukazujú, že korelácia medzi sledovanými premennými je veľká (0,510308). Hodnota spoľahlivosti R je 0,260414, teda 26 % celkovej variability závislej premennej je vysvetlených lineárnou regresnou funkciou s nezávislou premennou. Počet pozorovaní bol 104. Medzi ostatné faktory, ktoré ovplyvňujú výsledok môžeme zaradiť atraktivnosť danej krajiny, kvalitu prírodných zdrojov, sociokultúrne faktory, prírodné katastrofy, marketingové aktivity, politickú situáciu, bezpečnosť, otvorenosť krajiny a prebiehajúce spory či vojnové konflikty.

Test lineárneho modelu

Stanovenie hypotéz: H_0 – lineárny model nie je štatisticky významný F (P-hodnota) $> \alpha$

H_1 – lineárny model je štatisticky významný F (P-hodnota) $< \alpha$

Test bude vykonaný na hladine významnosti $\alpha = 0,05$

Kritériom pre test je hodnota významnosti F

Tabuľka 8 Test ANOVA

	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Významnosť F</i>
Regresia	1	3,49341E+16	3,49341E+16	35,91506	3,13328E-08
Reziduá	102	9,92142E+16	9,72688E+14		
Celkom	103	1,34148E+17			

Zdroj: Vlastné spracovanie v programe EXCEL

Keďže hodnota významnosti F je nižšia ako zvolené α prijímame hypotézu H_1 . Lineárny model je štatisticky významný.

Záver: Týmto modelom sme preukázali veľkú lineárnu závislosť medzi skóre krajiny v indexe TTDI a počtom príchodov do danej krajiny v roku 2019. To znamená, že s narastajúcim skóre krajiny v indexe TTDI sa zvyšuje aj počet turistov, ktorí krajinu navštívili. Testom ANOVA sme taktiež preukázali, že model je štatisticky významný. Tento výsledok nám poskytol odpoveď na našu 1. výskumnú otázku. Na základe vykonaného modelu môžeme povedať, že existuje závislosť medzi udržateľným rozvojom a výkonmi cestovného ruchu v krajinách sveta.

V nasledujúcej tabuľke 9 sa nachádzajú výdavky medzinárodných turistov a skóre krajiny v indexe TTDI, ktoré dosiahla v roku 2019. Krajiny, ktoré nie sú zaradené do indexu TTDI boli vyňaté.

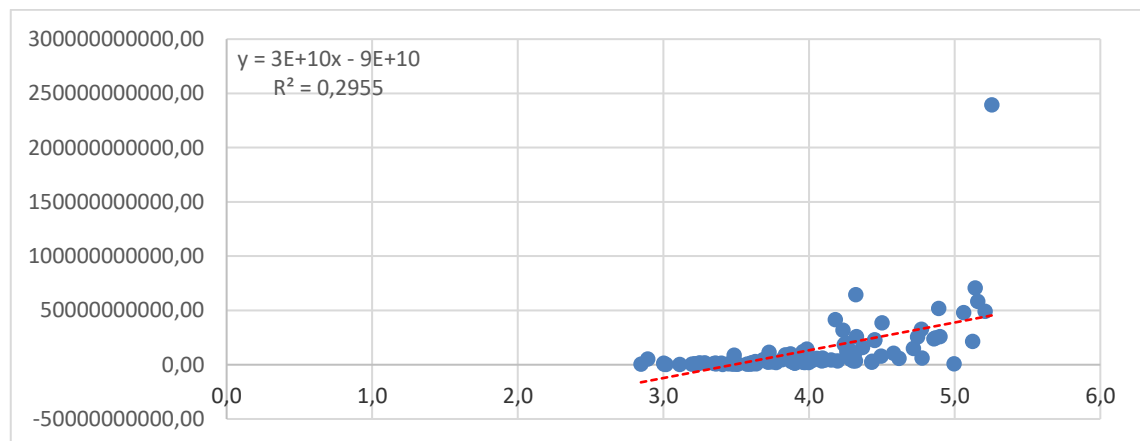
Tabuľka 9 Výdavky medzinárodných turistov a skóre krajín v indexe TTDI v roku 2019

Krajina	Výdavky v \$	Skóre TTDI			
			Kazachstan	2922000000	3,9
Albánsko	2458000000	3,7	Keňa	1762000000	3,6
Angola	395000000	2,8	Južná Kórea	25456000000	4,7
Argentína	5654000000	4,1	Kuvajt	1198000000	3,6
Arménsko	1553000000	3,9	Kirgizská republika	708000000	3,4
Austrália	47953000000	5,1	Laos	974000000	3,4
Rakúsko	25924000000	4,9	Libanon	8717000000	3,5
Azerbajdžan	2004099976	4,0	Luxembursko	5645000000	4,6
Bahrajn	3860000000	4,0	Malawi	62000000	3,0
Bangladéš	391000000	3,2	Malajzia	22200000000	4,5
Belgicko	10581000000	4,6	Maurícius	2024000000	4,0
Benin	240860001	3,1	Mexiko	25847000000	4,3
Bolívia	977000000	3,3	Moldavsko	527000000	3,6
Bosna and Hercegovina	1225000000	3,4	Mongolsko	605000000	3,6
Botswana	712400024	3,6	Čierna Hora	1276000000	3,9
Brazília	6127000000	4,1	Maroko	9949000000	3,9
Bulharsko	4832000000	4,3	Namíbia	451000000	3,5
Kambodža	567000000	3,6	Nepál	801000000	3,2
Kamerun	5312000000	2,9	Holandsko	23723900391	4,9
Kanada	681000000	5,0	Nigéria	1471000000	3,0
Kolumbia	6784000000	4,0	Severné Macedónsko	401000000	3,5
Kostarika	4282000000	4,1	Pakistan	992000000	3,5
Pobrežie Slonoviny	550500000	3,0	Panama	7052000000	4,0
Chorvátsko	11974000000	4,3	Paraguaj	409000000	3,2
Cyprus	3245000000	4,4	Peru	4703000000	3,8
Česká republika	7967000000	4,5	Filipíny	11455000000	3,7
Ekvádor	2288000000	3,7	Poľsko	15712000000	4,4
Egypt	14256000000	4,0	Portugalsko	24592000000	4,9
El Salvador	1664000000	3,3	Katar	15647000000	4,3
Estónsko	2310000000	4,4	Rumunsko	4240000000	4,2
Fínsko	5944000000	4,8	Rwanda	635900024,4	3,4
Francúzsko	70776000000	5,1	Saudská Arábia	19849000000	4,3
Gruzínsko	3551000000	4,2	Srbsko	2000000000	3,8
Nemecko	58372000000	5,2	Slovenská republika	3350000000	4,1
Ghana	1490000000	3,2	Slovinsko	3353100098	4,3
Grécko	23003000000	4,5	Južná Afrika	9064000000	3,8
Guatemala	1227199951	3,4	Srí Lanka	4663000000	3,7
Honduras	556000000	3,2	Švajčiarsko	21257000000	5,1
Hongkong	32697000000	4,8	Tadžikistan	179100006,1	3,4
Maďarsko	10225000000	4,3	Tanzánia	2624500000	3,5
Chile	3279000000	4,3	Thajsko	64371000000	4,3
India	31661000000	4,2	Trinidad and Tobago	481000000	3,5
Indonézia	18405000000	4,2	Tunisko	2683000000	3,6
Írsko	14808000000	4,7	Turecko	41415000000	4,2
Izrael	8459000000	4,3	Spojené arabské emiráty	38413300781	4,5
Taliano	51910000000	4,9	Spojené štáty americké	2,39447E+11	5,3
Japonsko	49209000000	5,2	Uruguaj	2335000000	4,0
Jordánsko	6765000000	3,9	Vietnam	11830000000	4,0

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa TWB, 2024 a WEF, 2024

Údaje v tabuľke 9 boli získané a spracované s cieľom zistenia závislosti medzi sledovanými premennými. Tabuľku 9 tvoria relevantné údaje a dáta, ktoré boli podkladom pre korelačnú a regresnú analýzu. Súčasťou tejto analýzy sú aj nasledujúce grafy a tabuľky.

Graf 2 Závislosť medzi skóre z indexu TTDI a výdavkami medzinárodných turistov v roku 2019

Zdroj: Vlastné spracovanie v programe EXCEL

Graf 2 zobrazuje lineárnu závislosť medzi skóre indexu TTDI a výdavkami medzinárodných turistov. Sklon trendovej spojnice je kladný, čo naznačuje, že s rastom skóre v indexe TTDI rastú aj výdavky medzinárodných turistov. Rozptyl bodových odhadov v okolí priamky je pomerne malý. Výnimkou je jediný bod, ktorý znázorňuje Spojené štáty americké, ktoré v tomto roku dosiahli rekordné tržby z cestovného ruchu. To by sa dalo vysvetliť tým, že USA sa skladá z viacerých štátov, v ktorých sa výdavky medzinárodných turistov spočítavajú. USA taktiež disponuje širokou škálou turistických atrakcií, ktoré zahŕňajú známe miesta, slávne pamiatky, národné parky a prírodné krásy. Ďalšími dôvodmi rekordných tržieb bolo oslabenie doláru voči ostatným menám, čím sa USA stalo lacnejšou destináciou pre zahraničných turistov v sledovanom období. Vysokým príjmom z cestovného ruchu napomohlo aj rozšírenie leteckých liniek a nízkonákladových leteckých spoločností, čím sa krajina stala viac dostupnou. Medzi ďalšie faktory môžeme zaradiť silné marketingové kampane a uľahčenie procesu získavania víz či organizácia rôznych podujatí, akými boli napríklad: 53. ročník Super Bowlu, ktorí prilákal rekordných 100 000 návštevníkov, každoročný hudobný festival Coachella, ktorý je jeden z najväčších na svete či oslavy 50. výročia pristátia na Mesiaci.

Tabuľka 10 Regresná analýza skóre indexu TTDI a výdavkov medzinárodných turistov

Násobné R (Pearsonov korelačný koeficient)	0,5436271
Hodnota spoľahlivosti R	0,2955304
Nastavená hodnota spoľahlivosti R	0,2879555
Chyba strednej hodnoty	23638016629
Počet pozorovaní	95

Zdroj: Vlastné spracovanie v programe EXCEL

Vzájomná korelácia medzi sledovanými premennými dosiahla hodnotu 0,5436271, to znamená veľkú koreláciu. Hodnota spoľahlivosti R dosiahla hodnotu 0,2955304. Môžeme teda povedať, že spoľahlivosť modelu je vyše 29 % z počtu pozorovaní 95. Ostatné faktory, ktoré ovplyvňujú výsledok sú podobné ako v predošlom modeli.

Test lineárneho modelu

Stanovenie hypotéz: H_0 – lineárny model nie je štatisticky významný F (P-hodnota) $> \alpha$

H_1 – lineárny model je štatisticky významný F (P-hodnota) $< \alpha$

Test bude vykonaný na hladine významnosti $\alpha = 0,05$

Kritériom pre test je hodnota významnosti F

Tabuľka 11 Test ANOVA

	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Významnosť F</i>
Regresia	1	2,17994E+22	2,17994E+22	39,01421702	1,24889E-08
Reziduá	93	5,19643E+22	5,58756E+20		
Celkom	94	7,37637E+22			

Zdroj: Vlastné spracovanie v programe EXCEL

Hodnota významnosti F je 1,24889E-08. Nakoľko je nižšia ako zvolené α prijímame hypotézu H_1 . Lineárny model je štatisticky významný.

Záver: Použitým modelom sme preukázali veľkú lineárnu závislosť medzi skóre krajiny v indexe TTDI a výdavkami medzinárodných turistov. Môžeme povedať, že s narastajúcim skóre krajiny v indexe TTDI stúpajú aj výdavky medzinárodných turistov. Štatistickú významnosť modelu sme úspešne overili testom ANOVA. Výsledok vykonaného modelu nám poskytol odpoveď na 1. výskumnú otázku a to, že existuje závislosť medzi udržateľným rozvojom a výkonmi cestovného ruchu vo svete.

4.2 Meranie závislosti medzi udržateľným rozvojom a výkonmi v cestovnom ruchu v krajinách Európskej únie

V tejto časti práce sa budeme venovať meraniu závislosti udržateľného rozvoja cestovného ruchu a výkonmi v cestovnom ruchu v krajinách Európskej únie. Krajiny Európskej únie sa zaviazali k plneniu cieľov Agendy 2030, ktorých súčasťou je aj snaha o udržateľný rozvoj. Rovnako ako ostatné odvetvia tak aj cestovný ruch sa snaží o takýto rozvoj. Na meranie sme si vybrali index TSDI, ktorý umožňuje vyjadriť vzťah medzi hospodárskym rozvojom turistickej činnosti a jej vplyvom na životné prostredie. Krajiny, ktoré nie sú zaradené do indexu TSDI alebo nedisponovali štatistikami výkonov cestovného ruchu sme z výskumu vyňali. Výkony v cestovnom ruchu budú predstavovať výdavky medzinárodných turistov za rok 2020, nakoľko sú to najaktuálnejšie dáta, akými Svetová banka disponuje. Tieto dáta sme spracovali v tabuľke nižšie. V tabuľke 12 môžeme vidieť skóre krajín Európskej únie v indexe TSDI a výdavky medzinárodných turistov z cestovného ruchu v roku 2020.

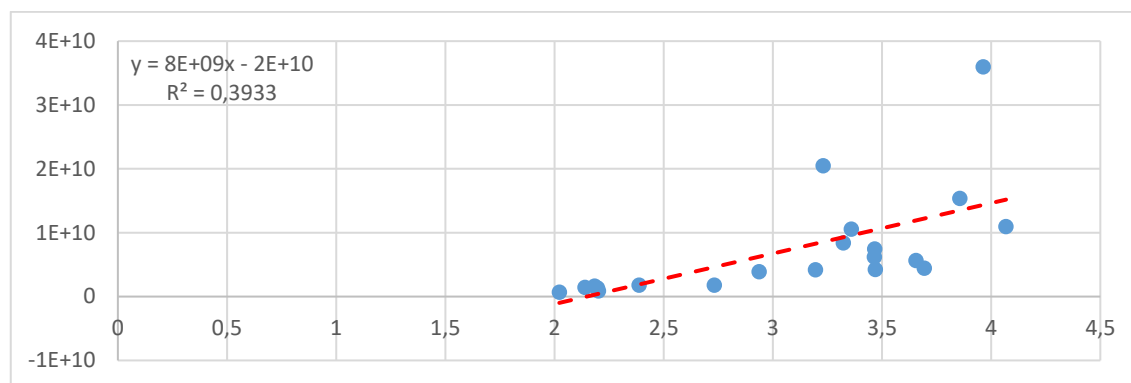
Tabuľka 12 Skóre krajín EÚ v indexe TSDI a výdavky medzinárodných turistov za rok 2020

Krajina	Výdavky medzinárodných turistov v \$	Skóre indexu TSDI
Rakúsko	15 362 000 000	3,856
Belgicko	7 447 000 000	3,467
Bulharsko	1 792 000 000	2,387
Chorvátsko	5 631 853 027	3,655
Cyprus	663 000 000	2,022
Česká republika	3 890 000 000	2,937
Estónsko	865 000 000	2,201
Fínsko	1 757 000 000	2,732
Francúzsko	35 958 000 000	3,964
Grécko	6 193 000 000	3,465
Maďarsko	4 224 000 000	3,47
Írsko	4 160 000 000	3,195
Taliansko	20 459 000 000	3,231
Luxembursko	4 454 000 000	3,694
Holandsko	10 926 200 195	4,068
Poľsko	8 379 000 000	3,322
Portugalsko	10 522 000 000	3,36
Rumunsko	1 611 000 000	2,183
Slovensko	1 303 000 000	2,196
Slovinsko	1 418 000 000	2,139

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa TWB, 2024 a Murmuration, 2024

Obsahom tabuľky 12 sú relevantné dáta, ktoré boli získané a spracované za účelom zistenia závislosti medzi sledovanými premennými. Na základe údajov z tejto tabuľky bude vykonaná nasledujúca korelačná a regresná analýza, ktorá sa skladá z grafov a tabuliek nižšie.

Graf 3 Závislosť medzi skóre krajín EÚ z indexu TSDI a výdavkami medzinárodných turistov

Zdroj: Vlastné spracovanie v programe EXCEL

Na grafe 3 môžeme pozorovať lineárnu závislosť dvoch premenných – skóre krajiny v indexe TSDI a výdavky medzinárodných turistov krajín Európskej únie za rok 2020. Sklon trendovej spojnice je kladný čo hovorí o pozitívnej závislosti. S rastúcim skóre indexu teda rastú aj výdavky medzinárodných turistov, ktorí danú krajinu navštívili. Rozptyl bodových odhadov v okolí priamky je pomerne rovnomerný. Najvyššie príjmy z cestovného ruchu dosiahlo Francúzsko, ktoré dosiahlo druhé najvyššie skóre v indexe TSDI (3,964). Vyššie skóre v indexe dosiahlo len Holandsko a to 4,068. Výnimku tvorí Taliansko, ktoré napriek tomu, že dosiahlo pomerne nízke skóre v indexe TSDI (3,231), zaznamenalo druhé najvyššie výdavky medzinárodných turistov spomedzi krajín Európskej únie. Naopak najnižšie skóre aj výdavky medzinárodných turistov dosiahlo Slovensko a Slovinsko.

Tabuľka 13 Regresná analýza skóre indexu TSDI a výdavkov medzinárodných turistov krajín EÚ

Násobné R (Pearsonov korelačný koeficient)	0,6272
Hodnota spoľahlivosti R	0,3933
Nastavená hodnota spoľahlivosti R	0,3596
Chyba strednej hodnoty	7E+09
Počet pozorovaní	20

Zdroj: Vlastné spracovanie v programe EXCEL

Regresná analýza pri počte pozorovaní 20 preukázala veľkú závislosť (0,6272) medzi skóre krajín Európskej únie v indexe TSDI a výdavkami medzinárodných turistov. Spôľahlivosť modelu presiahla hodnotu 40 %.

Test lineárneho modelu

Stanovenie hypotéz: H_0 – lineárny model nie je štatisticky významný F (P-hodnota) $> \alpha$

H_1 – lineárny model je štatisticky významný F (P-hodnota) $< \alpha$

Test bude vykonaný na hladine významnosti $\alpha = 0,05$

Kritériom pre test je hodnota významnosti F

Tabuľka 14 Test ANOVA

	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Významnosť F</i>
Regresia	1	5,41486E+20	5,41E+20	11,67108	0,003078
Reziduá	18	8,35121E+20	4,64E+19		
Celkom	19	1,37661E+21			

Zdroj: Vlastné spracovanie v programe EXCEL

Hodnota významnosti F je 0,003078 . Nakoľko je táto hodnota nižšia ako zvolené α , prijímame hypotézu H_1 . Lineárny model je štatisticky významný.

Záver: Vykonaným modelom sme preukázali veľkú závislosť medzi skóre indexu TSDI, ktoré krajiny Európskej únie dosiahli a výdavkami medzinárodných turistov. Môžeme teda konštatovať, že čím vyššie skóre v indexe TSDI krajina dosiahne, tým vyššie sú výdavky medzinárodných turistov. Testom ANOVA sme preukázali, že model je štatisticky významný. Tento model nám umožnil zodpovedať 2. výskumnú otázku. Odpoveďou je, že existuje závislosť medzi udržateľným rozvojom a výkonmi v cestovnom ruchu v krajinách Európskej únie.

4.3 Identifikácia vplyvu vybraných trendov v udržateľnom cestovnom ruchu na výkony Slovenska

V tejto podkapitole sa budeme venovať skúmaniu a identifikácií vplyvov vybraných trendov v udržateľnom cestovnom ruchu na výkony Slovenska. Trendy, ktoré sme zvolili pre účely tohto výskumu sú cykloturizmus, zdieľané ubytovanie a udržateľná gastronómia.

4.3.1 Závislosť dĺžky cyklotrás a výkonov v cestovnom ruchu na Slovensku

Na zmeranie vplyvu cykloturizmu na výkony v cestovnom ruchu, v našom prípade výdavky medzinárodných turistov, sme sa rozhodli využiť dĺžku cyklotrás na území Slovenskej republiky. Nakoľko neexistuje jednotná štatistika, ktorá by udávala celkovú dĺžku cyklotrás na Slovensku a údaje z rôznych zdrojov sa veľmi líšia, budeme pracovať so súčtom dĺžok cyklotrás v jednotlivých krajských mestách. Ten sme spolu s výdavkami medzinárodných turistov z cestovného ruchu prehľadne spracovali v tabuľke 15.

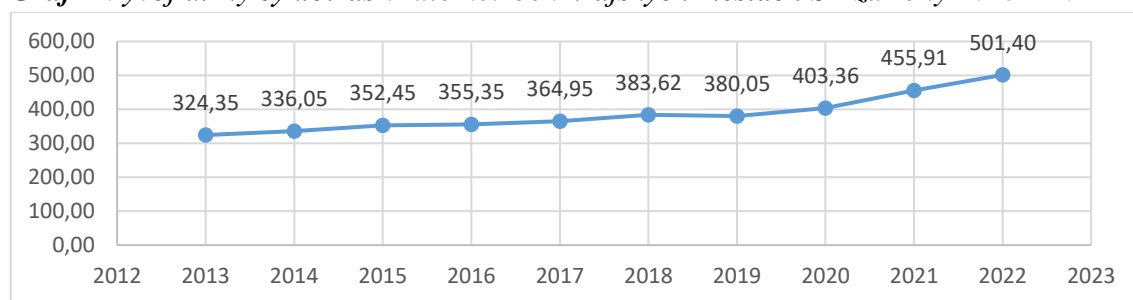
Tabuľka 15 Dĺžka cyklotrás v krajských mestách a výdavky medzinárodných turistov

Rok	Dĺžka cyklotrás v krajských mestách v km	Medziročná zmena dĺžky cyklotrás v %	Výdavky medzinárodných turistov v \$
2022	501,40	+9,98	-
2021	455,91	+13,03	-
2020	403,36	+6,13	1 303 000 000
2019	380,05	-0,93	3 350 000 000
2018	383,62	+5,12	3 318 000 000
2017	364,95	+2,70	3 024 000 000
2016	355,35	+0,82	2 812 000 000
2015	352,45	+4,88	2 480 000 000
2014	336,05	+3,61	2 642 000 000
2013	324,35	-	2 702 000 000

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa DATAcube, 2024 a TWB, 2024

Tabuľka 15 je zložená z relevantných dát, ktoré nám poskytnú základ pre zistenie závislosti medzi dĺžkou cyklotrás v krajských mestách Slovenska a výdavkami medzinárodných turistov. Túto závislosť zmeriame korelačnou a regresnou analýzou, ktorej súčasťou sú aj grafy a tabuľky nižšie.

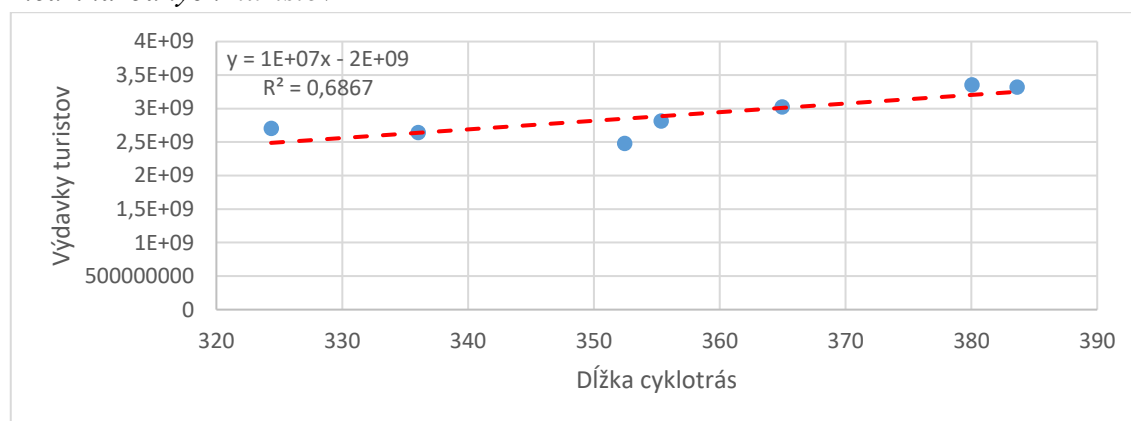
Graf 4 Vývoj dĺžky cyklotrás v kilometroch krajských mestách SR za roky 2013 - 2022

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa DATAcube, 2024

Na grafe 4 môžeme pozorovať lineárny nárast dĺžky cyklotrás v krajských mestách Slovenskej republiky. Najvyšší medziročný nárast bol zaznamenaný medzi rokmi 2020 a 2021 kedy bolo vybudovaných 52,55 kilometrov cyklistickej siete. Naopak najnižšiu hodnotu sme zaznamenali medzi rokmi 2018 a 2019 kedy došlo k poklesu celkovej dĺžky cyklotrás o 3,57 kilometra. To bolo zapríčinené predovšetkým zrušením vyše 12 kilometrov cyklotrás v Prešove a okolí.

Graf 5 Závislosť medzi dĺžkou cyklotrás v krajských mestách SR a výdavkami medzinárodných turistov

Zdroj: Vlastné spracovanie v programe EXCEL

Graf 5 ukazuje lineárnu závislosť medzi celkovou dĺžkou cyklotrás krajských miest a výdavkami medzinárodných turistov medzi rokmi 2013 – 2019. Sklon trendovej spojnice je kladný čo znamená, že výdavky medzinárodných turistov rastú spolu s dĺžkou cyklotrás v krajských mestách Slovenskej republiky. Rozptyl bodových odhadov v okolí priamky je relatívne malý.

Tabuľka 16 Regresná analýza dĺžky cyklotrás v krajských mestách SR a výdavkov medzinárodných turistov krajín EÚ

Násobné R (Pearsonov korelačný koeficient)	0,82864392
Hodnota spoľahlivosti R	0,686650746
Nastavená hodnota spoľahlivosti R	0,623980895
Chyba strednej hodnoty	206799192,9
Počet pozorovaní	7

Zdroj: Vlastné spracovanie v programe EXCEL

Hodnota Pearsonovho korelačného koeficientu dosiahla hodnotu 0,82864392, ako je zobrazené v tabuľke 16. Hovoríme teda veľmi veľkej závislosti. Hodnota

spôľahlivosti R je taktiež vysoká. Viac ako 68 % celkovej variability závislej premennej je vysvetlených lineárnou regresnou funkciou s nezávislou premennou pri počte pozorovaní 7.

Test lineárneho modelu

Stanovenie hypotéz: H_0 – lineárny model nie je štatisticky významný F (P-hodnota) $> \alpha$

H_1 – lineárny model je štatisticky významný F (P-hodnota) $< \alpha$

Test bude vykonaný na hladine významnosti $\alpha = 0,05$

Kritériom pre test je hodnota významnosti F

Tabuľka 17 Test ANOVA

	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Významnosť F</i>
Regresia	1	4,6857E+17	4,69E+17	10,95664	0,021239
Reziduá	5	2,1383E+17	4,28E+16		
Celkom	6	6,824E+17			

Zdroj: Vlastné spracovanie v programe EXCEL

Hodnota významnosti F je 0,021239. Nakoľko je táto hodnota nižšia ako zvolené α , prijímame hypotézu H_1 . Lineárny model je štatisticky významný.

Záver a odporúčania: Týmto modelom sme preukázali veľmi veľkú závislosť medzi dĺžkou cyklotrás v krajských mestách Slovenskej republiky a výdavkami medzinárodných turistov. S narastajúcim počtom cyklotrás stúpajú výdavky medzinárodných turistov. Tým sme preukázali, že budovanie cyklotrás má zmysel, nakoľko prináša príjmy pre Slovensko v podobe výdavkov medzinárodných turistov. Štatistickú významnosť modelu sme úspešne overili testom ANOVA. Zároveň sme získali čiastočnú odpoveď na 3. výskumnú otázku. Môžeme potvrdiť závislosť medzi trendom cykloturizmu a výkonmi cestovného ruchu na Slovensku. Naším odporúčaním do budúcnosti je vytvoriť komplexnú databázu cyklotrás. Na základe nej by bol poskytnutý komplexný prehľad o celkovej dĺžke všetkých cyklotrás na Slovensku a výskum by tak mohol byť spracovaný kvalitnejšie a podrobnejšie.

4.3.2 Vplyv ubytovania poskytovaného cez platformy kolaboratívnej ekonomiky na výkony Slovenska

Kolaboratívna ekonomika sa stala neoddeliteľnou súčasťou takmer všetkých odvetví hospodárstva. Výnimkou nie je ani cestovný ruch, v ktorom sa princípy kolaboratívnej ekonomiky využívajú aj pri zdieľanom ubytovaní. Ubytovanie poskytované cez platformy kolaboratívnej ekonomiky má pre užívateľov mnoho výhod. Je lacnejšie, dostupnejšie, flexibilnejšie a môže poskytovať autentickjší zážitok. Zo strany poskytovateľa sa jedná o dodatočný finančný príjem, ktorý ovplyvňuje aj Slovensko a jeho ekonomiku. To predovšetkým z dôvodu výberu Dane za ubytovanie, ktorá sa platí za odplatné prechodné ubytovanie v ubytovacom zariadení. Príjmy z prenájmu dnes už podliehajú aj dani z príjmu. Vzťahuje sa ne štandardná sadzba devätnásť percent. V nasledujúcej podkapitole sa budeme zaoberať vplyvom a monitorovaníu situácie na trhu zdieľaného ubytovania. Štatistické údaje ohľadom tejto problematiky sú pomerne nedostupné a nedostatočne monitorované. Získané údaje sme usporiadali do tabuliek a grafov, čo nám pomôže priblížiť vplyvy takto poskytovaného ubytovania na Slovenskú republiku.

Tabuľka 18 Počet prenocovaní v krátkodobom ubytovaní ponúkaných cez platformy kolaboratívnej ekonomiky v jednotlivých krajoch Slovenska v rokoch 2018 - 2022

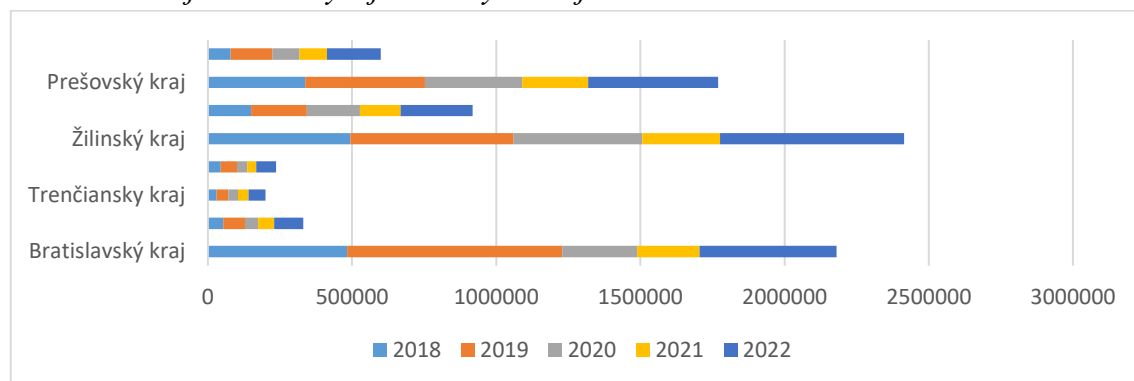
	2018	2019	2020	2021	2022
Bratislavský kraj	483 373	746 060	258 782	216 750	475 090
Trnavský kraj	53 813	74 919	46 122	54 484	101 246
Trenčiansky kraj	30 097	40 803	33 021	37 214	59 079
Nitriansky kraj	44 247	56 681	35 791	30 725	68 598
Žilinský kraj	493 589	566 262	446 093	270 061	638 592
Banskobystrický kraj	150 260	192 533	185 013	140 194	250 107
Prešovský kraj	337 105	415 940	33 6692	229 442	449 931
Košický kraj	78 816	145 079	93 326	95 236	187 142
Spolu	1 671 300	2 238 277	1 434 840	1 074 106	2 229 785

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Eurostat, 2024

Tabuľka 18 zobrazuje počet prenocovaní v krátkodobom ubytovaní ponúkaných cez platformy kolaboratívnej ekonomiky v jednotlivých krajoch Slovenska medzi rokmi 2018 až 2022. Najvyššiu hodnotu zaznamenal v roku 2019 Bratislavský kraj a to 746 060 prenocovaní. Naopak najnižšiu hodnotu za posledné roky zaznamenal

Nitriansky kraj (30 725 prenocovaní) v roku 2021, ktorý bol však negatívne ovplyvnený pandemiou COVID-19. Celkový počet prenocovaní v roku 2022 už takmer prekonal obdobie spred pandémie.

Graf 6 Počet prenocovaní v krátkodobom ubytovaní ponúkaných cez platformy kolaboratívnej ekonomiky v jednotlivých krajoch Slovenska v rokoch 2018 - 2022

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Eurostat., 2024

Na grafe 6 môžeme vidieť graficky znázornený počet prenocovaní v krátkodobom ubytovaní ponúkaných cez platformy kolaboratívnej ekonomiky v jednotlivých krajoch Slovenska medzi rokmi 2018 až 2022. Zaujímavosťou je, že napriek rekordnému počtu prenocovaní v Bratislavskom kraji v roku 2019, najvyšší počet celkových prenocovaní v sledovanom období zaznamenal Žilinský kraj. Tento jav pripisujeme najmä tomu, že Žilinský kraj disponuje časťou Tatier, Veľkou Fatrou, Strážovskými vrchmi a ďalšími prírodnými atraktivitami, ktoré sa v čase zákazu zahraničného cestovania stali vyhľadávanou destináciou domácich turistov.

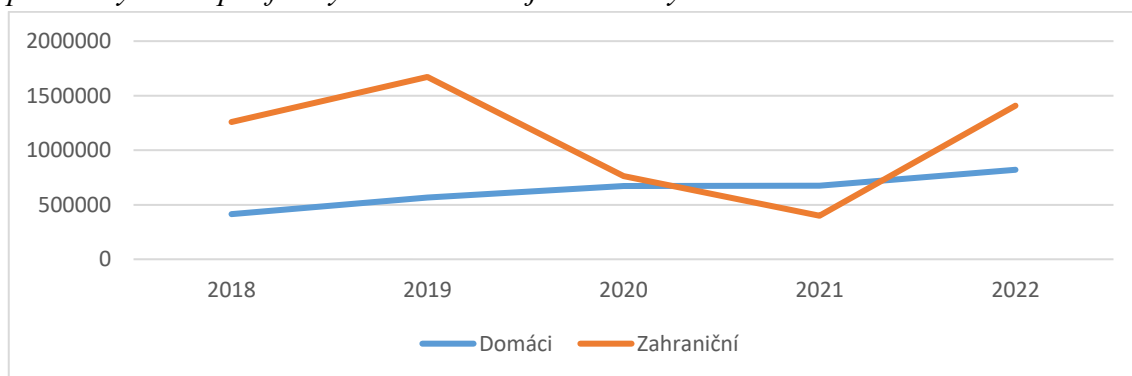
Tabuľka 19 Teritoriálna štruktúra počtu prenocovaní v krátkodobom ubytovaní ponúkaných cez platformy kolaboratívnej ekonomiky v rokoch 2018 - 2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Domáci	413 950	566 529	671 317	674 742	820 631
Zahraniční	1 257 350	1 671 748	763 523	399 364	1 409 154
Európa	1 120 884	1 510 776	737 496	371 482	1 307 277
Amerika	41 626	52 989	14 755	13 123	46 695
Ázia	20 312	28 095	6 358	5 656	11 332
Afrika	1 942	3 216	487	549	1 642
Oceánia	10 778	13 201	1 912	807	5 999
Zvyšok sveta	61 808	63 471	2 515	7 747	36 209
Spolu	1 671 300	2 238 277	1 434 840	1 074 106	2 229 785

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Eurostat., 2024

Tabuľka 19 ukazuje počet prenocovaní domácich a zahraničných turistov v krátkodobom ubytovaní ponúkaných cez platformy kolaboratívnej ekonomiky. Taktiež poskytuje číselné údaje o tom, z ktorých častí sveta turisti najčastejšie využívajú ubytovanie cez platformy kolaboratívnej ekonomiky počas svojho pobytu na Slovensku.

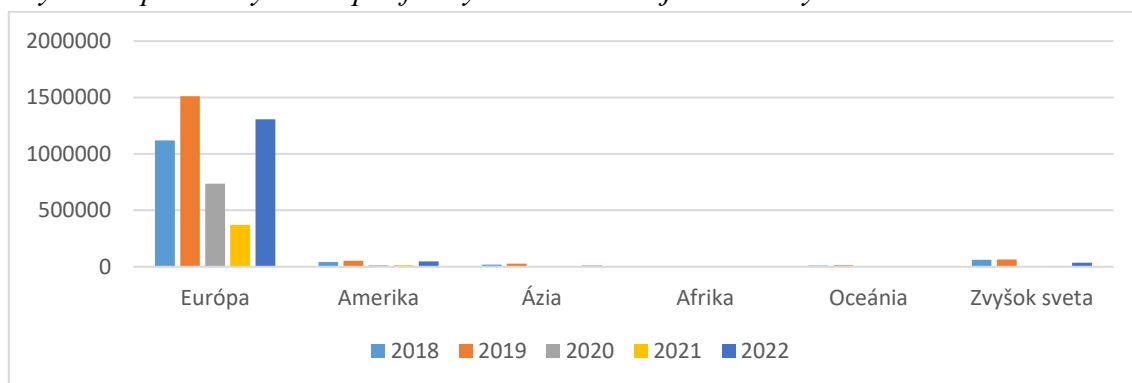
Graf 7 Vývoj počtu domácich a zahraničných prenocovaní v krátkodobom ubytovaní ponúkaných cez platformy kolaboratívnej ekonomiky v rokoch 2018 - 2022

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Eurostat, 2024

Graf 7 zobrazuje vývoj počtu domácich a zahraničných prenocovaní v krátkodobom ubytovaní ponúkaných cez platformy kolaboratívnej ekonomiky od roku 2018 po rok 2022. Ako môžeme vidieť v rokoch 2020 a 2021 došlo k výraznému prepadu v počte prenocovaní zahraničných turistov v dôsledku pandémie COVID-19. Naopak počet prenocovaní domácich turistov aj napriek pandemií v sledovanom období lineárne narastal. To môžeme pripísať zvýšenému počtu využívania zdieľaného ubytovania domácimi turistami v časoch lockdownov a prerušenia činnosti hotelov a iných ubytovacích zariadení.

Graf 8 Teritoriálna štruktúra počtu prenocovaní zahraničných turistov krátkodobom ubytovaní ponúkaných cez platformy kolaboratívnej ekonomiky v rokoch 2018 - 2022

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Eurostat, 2024

Graf 8 graficky znázorňuje teritoriálnu štruktúru počtu prenocovaní zahraničných turistov v krátkodobom ubytovaní ponúkaných cez platformy kolaboratívnej ekonomiky medzi rokmi 2018 až 2022. Už na prvý pohľad je vidieť výraznú prevahu prenocovaní turistov z Európy, pričom ostatné časti by sme mohli v tomto prípade považovať za nevýznamné.

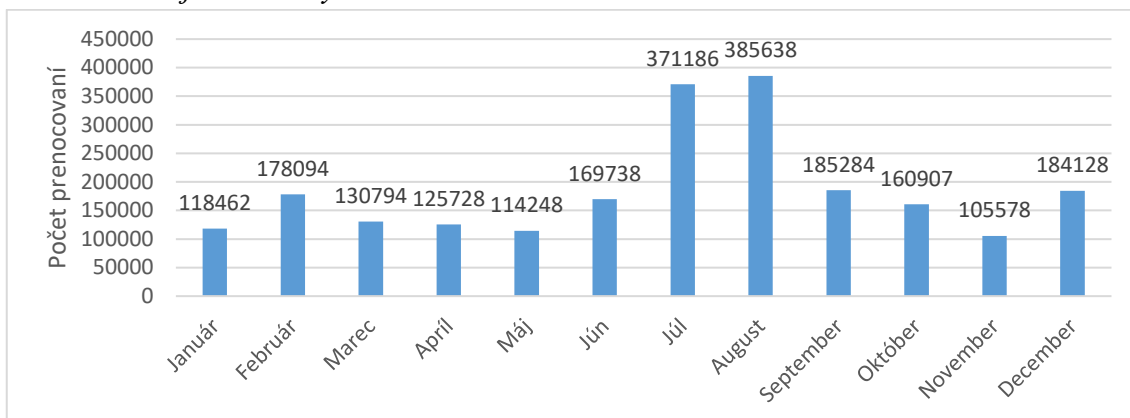
Tabuľka 20 Podiel domácich a zahraničných prenocovaní v krátkodobom ubytovaní ponúkaných cez platformy kolaboratívnej ekonomiky v roku 2022

	Domáci	% Domáci	Zahraníční	% Zahraníční	Spolu
Január	54 305	45,84	64 157	54,16	118 462
Február	65 596	36,83	112 498	63,17	178 094
Marec	48 803	37,31	81 991	62,69	130 794
Apríl	49 879	39,67	75 849	60,33	125 728
Máj	43 861	38,39	70 387	61,61	114 248
Jún	58 912	34,71	110 826	65,29	169 738
Júl	126 079	33,97	245 107	66,03	371 186
August	136 466	35,39	249 172	64,61	385 638
September	69 763	37,65	115 521	62,35	185 284
Október	57 537	35,76	103 370	64,24	160 907
November	43 403	41,11	62 175	58,89	105 578
December	66 027	35,86	118 101	64,14	184 128
Celkovo	820 631	36,80	1 409 154	63,20	2 229 785

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Eurostat, 2024

V tabuľke 20 môžeme vidieť podiel domácich a zahraničných prenocovaní v krátkodobom ubytovaní ponúkaných cez platformy kolaboratívnej ekonomiky vyjadrený v absolútnych hodnotách aj percentuálnych podieloch v roku 2022. Najvyšší podiel domácich prenocovaní bolo zaznamenaných v januári (45,84 %). Predpokladáme, že tento vysoký podiel vznikol v dôsledku osláv Nového roka, ktoré ľudia zvyknú tráviť mimo svojich domovov. V ostatných mesiacoch tvoril podiel domácich prenocovaní asi len jednu tretinu celkových prenocovaní.

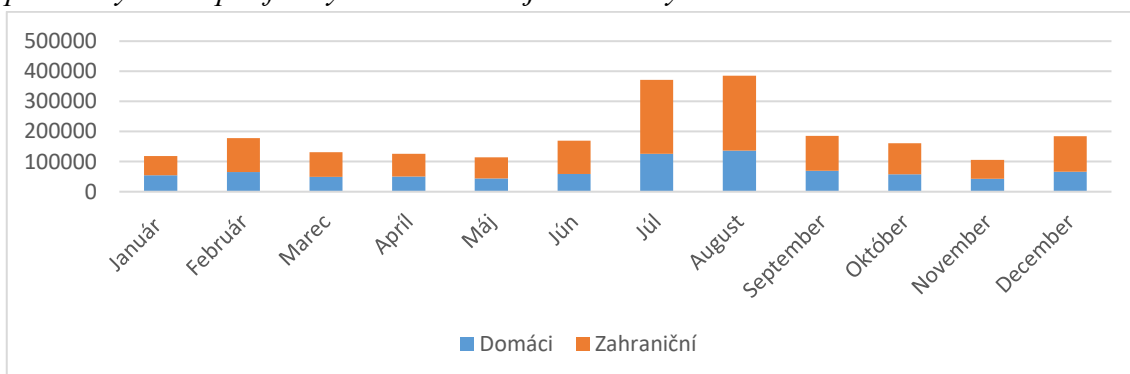
Graf 9 Mesačný počet prenocovaní v krátkodobom ubytovaní ponúkaných cez platformy kolaboratívnej ekonomiky v roku 2022

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Eurostat, 2024

Na grafe 9 môžeme vidieť počet prenocovaní v krátkodobom ubytovaní ponúkaných cez platformy kolaboratívnej ekonomiky v roku 2022. Najväčší počet prenocovaní môžeme pozorovať v júli a auguste, kedy Slovensko dosahuje vrchol turistickej sezóny. Nie je teda prekvapivé, že aj počet prenocovaní je v tomto období najvyšší. Vyšší počet prenocovaní sme zaznamenali aj v čase vianočných sviatkov a Nového roka. Naopak najnižšie hodnoty zaznamenáva mimosezónne obdobie, teda jarné a jesenné mesiace.

Graf 10 Podiel domácich a zahraničných prenocovaní v krátkodobom ubytovaní ponúkaných cez platformy kolaboratívnej ekonomiky v roku 2022

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Eurostat, 2024

Pre lepšiu demonštráciu údajov z predchádzajúcej tabuľky sme vytvorili graf 10, ktorý zobrazuje podiel domácich a zahraničných prenocovaní v krátkodobom ubytovaní ponúkaných cez platformy kolaboratívnej ekonomiky v roku 2022. Ako môžeme vidieť

na grafe, podiel prenocovaní uskutočnených zahraničnými turistami bol v každom mesiaci vyšší ako podiel prenocovaní domácich turistov.

Monitorovanie trhu zdieľaného ubytovania v Bratislave

Bratislava ako hlavné mesto Slovenska je jednou z najvyhľadanejších lokalít zdieľaného ubytovania v krajine. Podľa portálu AIRDNA, Bratislava ako trh zdieľaného ubytovania poskytovaného cez platformy Airbnb a Vrbo, dosahuje celkové skóre 98 bodov zo 100. Toto skóre je vyrátané na základe piatich parametrov: investovateľnosť, dopyt po prenájme, rast príjmov, sezónnosť a regulácia. Vysoké skóre znamená dobré investičné možnosti, vysoký dopyt po cestovaní, zvyšovanie výnosov na nehnuteľnosť, nízku sezónnosť a nízku respektíve žiadnu reguláciu. V Bratislave sa aktuálne nachádza 1 447 ubytovaní, z ktorých 91 % prenajíma celú nehnuteľnosť a zvyšných 9 % určitú časť nehnuteľnosti – väčšinou izbu. 94 % prenajímateľov využíva ako distribučný kanál portál Airbnb, 2 % portál Vrbo a zvyšných 5 % oba. Bratislava ako trh za posledných 12 mesiacov dosiahla nasledujúce hodnoty:

Tabuľka 21 Podrobnosti o výkonnosti trhu zdieľaného ubytovania Bratislava za posledných 12 mesiacov k 17. 4. 2024

Ukazovateľ	Hodnota
Medián ročných príjmov z nehnuteľností	14 900 €
Occupancy Rate	60 %
Average Daily Rate	82,2 €
RevPAR	47,5 €

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa AirDNA, 2024

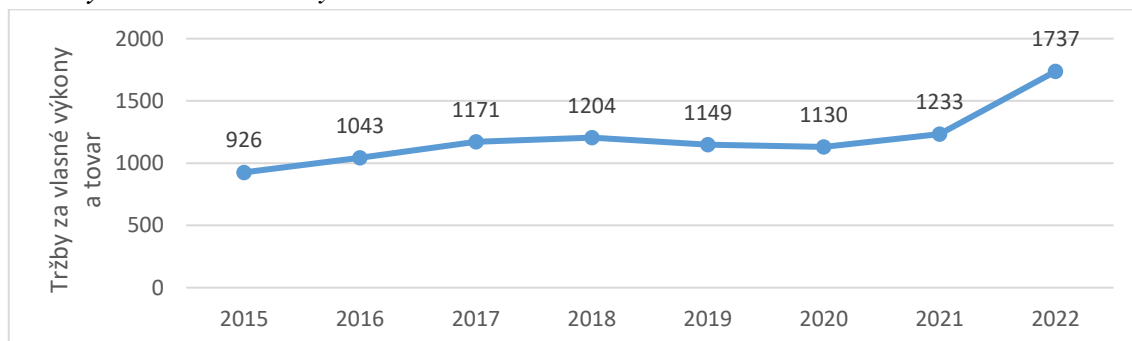
Záver a odporúčania: Trh ubytovania ponúkaného cez platformy kolaboratívnej ekonomiky sa v posledných rokoch teší veľkej obľube vo svete aj na Slovensku. Táto forma ubytovania je využívaná vysokým počtom turistov, ktorým počas svojho pobytu vznikajú aj rôzne iné výdavky. Hoci bol tento trh zasiahnutý pandémiou v rokoch 2020 a 2021, v súčasnej dobe už dosahuje hodnoty pred pandémiu. Takto ponúkané ubytovanie generuje príjmy pre štát v podobe daní a poskytuje dodatočný príjem prenajímateľom nehnuteľností. Vykonanou analýzou trhu zdieľaného ubytovania na Slovensku a v Bratislave sme získali ďalšiu časť odpovede na 3. výskumnú otázku. Preukázali sme širokú ponuku a využívanie zdieľaného ubytovania, ktoré generuje príjmy, ktoré podliehajú daniam a tým vplývajú na ekonomiku Slovenska. Naším

odporúčaním pre dosiahnutie presnejších výsledkov je vytvorenie systému monitorovania zdieľaných ubytovaní a z nich plynúcich daňových povinností. Na základe takéhoto systému by sme boli schopní presne kvantifikovať výšku daní, ktoré Slovenská republika získava zo zdieľaného ubytovania.

4.3.3 Vplyv udržateľného podniku poskytujúceho gastronomické služby a tovary na výkony Slovenska

Služby a produkty gastronomických podnikov sú neoddeliteľnou súčasťou cestovania a cestovného ruchu. Gastronómia dokáže umocniť zážitky cestujúcich na vyššiu úroveň a priblížiť im miestnu kultúru. V niektorých prípadoch dokonca gastronómia tvorí primárnu motiváciu turistov pre návštevu destinácie. V podmienkach Slovenskej republiky existuje množstvo gastro zariadení, ktoré dosahujú tržby z predaja svojich služieb a tovarov a generujú pracovné miesta, ako môžeme vidieť v grafoch nižšie.

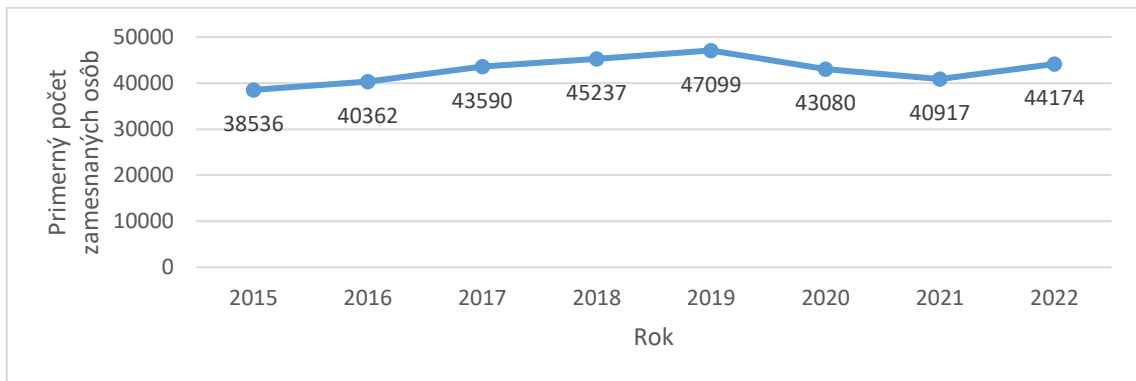
Graf 11 Tržby za vlastné výkony a tovar reštaurácií a pohostinstiev v mil. EUR v bežných cenách za roky 2015 - 2022

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa DATAcube, 2024

Na grafe 11 môžeme vidieť vývoj tržieb za vlastné výkony a tovar reštaurácií a pohostinstiev v mil. EUR v bežných cenách v rokoch 2015 až 2022. Môžeme pozorovať lineárny nárast, ktorý bol v rokoch 2019 a 2020 narušený miernym poklesom, najmä v dôsledku pandémie COVID-19. Tento pokles však nie je tak výrazný, ako by sme očakávali. Predpokladáme, že nízky pokles bol spôsobený predovšetkým kvôli prispôsobeniu sa reštaurácií a pohostinstiev danej situácii, obzvlášť vďaka zameraniu sa na donášku jedál. V roku 2022 došlo k výraznému nárastu tržieb za vlastné výkony a tovar reštaurácií a pohostinstiev.

Graf 12 Priemerný počet zamestnaných osôb v reštauráciách a pohostinstvách v rokoch 2015 - 2022

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa DATAcube, 2024

Graf 12 zobrazuje vývoj priemerného počtu osôb zamestnaných v reštauráciách a pohostinstvách v rokoch 2015 až 2022. Najvyšší počet zamestnaných osôb môžeme pozorovať v roku 2019 (47 099). V nasledujúcich rokoch došlo k miernemu prepadu, predovšetkým v dôsledku pandémie COVID-19. Po prekonaní pandémie v roku 2022 došlo k zvýšeniu počtu zamestnaných osôb.

V posledných rokoch môžeme v gastronómii pozorovať niekoľko trendov. Jedným z nich je kladenie dôrazu na udržateľnosť. Udržateľné podniky ponúkajúce gastronomické služby a produkty sa snažia ponúknuť zákazníkom nevšedný zážitok s minimálnym zásahom do životného prostredia. Cieľom tejto podkapitoly je ukázať, že aj v podmienkach Slovenskej republiky môže takýto podnik fungovať a dosahovať podobné ekonomické výkony ako bežný podnik. Pre túto analýzu sme si vybrali reštauráciu s názvom FACH, ktorá sa pravidelne umiestňuje na popredných priečkach rôznych rebríčkov, akými sú napríklad tie od prestížneho magazínu Forbes či internetových portálov StartitUp a Refresher. Na portáli Tripadvisor sa FACH nachádza na 25. mieste spomedzi 867 reštaurácií v Bratislave. V kategórii „zdravé“ dokonca obsadil 3. miesto. Reštaurácia taktiež dosahuje vysoké hodnotenia od návštevníkov, čo potvrdzuje jej kvalitu. Na spomínanom Tripadvisor dosahuje hodnotenie 4,5 z 5 na základe 248 recenzií. Rovnako 4,5 z 5 na základe 1 482 hodnotení má reštaurácia aj na Google. 4,5 z možných 5 FACH dosahuje aj na Facebooku, kde hodnotenie udelilo 517 užívateľov. V roku 2017 koncept FACH získal prestížne ocenenie Zlatá vidlička, ktoré udeľuje spoločnosť Gurmán Awards.

FACH Bratislava

FACH Bratislava je moderný koncept reštaurácie, ktorý sa nachádza v historickej budove Mozartovho domu na Ventúrskej ulici v časti Staré Mesto. Tento koncept tvorí viacero častí. Prvou časťou je reštaurácia, v ktorej šéfkuchári pripravujú prvotriedne pokrmy z kvalitných surovín. Druhou časťou je džúsový bar, v ktorom sú pripravované za studena lisované šťavy a smoothies, čerstvé šaláty, sendviče či zdravé pudinky. Ďalšou časťou je kaviareň, v ktorej sa podáva výberová káva. Poslednou časťou je pekáreň, v ktorej sa pečú rôzne druhy chleba a pečiva, ale aj dezerty. Výrobky z pekárne si zákazníci môže vychutnať v rámci reštaurácie a kaviarne, alebo si ich môžu zakúpiť na domácu konzumáciu.

Jednou z hlavných myšlienok reštaurácie okrem prvotriednej gastronómie je aj udržateľnosť. Reštaurácia spĺňa takmer všetky aspekty a princípy udržateľnosti. Odoberá kvalitné suroviny od miestnych dodávateľov, využíva sezónne suroviny, čím sa znižujú škody na životnom prostredí, ktoré spôsobuje dovoz mimosezónnych potravín. Čo sa týka odpadového hospodárstva podnik sa snaží každú ingredienciu využiť naplno a berie ohľad na udržateľnosť a produkciu odpadu pri príprave jedla a nápojov. Podnik sa snaží bežné činnosti vykonávať v súlade s ideológiou udržateľnosti. Krabičky určené na dovoz pokrmov sú vyrobené z recyklovaných materiálov. Samozrejmosťou je aj využívanie energeticky úsporných spotrebičov a osvetlenia. Vedenie podniku nezabúda ani na blaho svojich zamestnancov, čo sa odzrkadľuje na profesionalite personálu a priateľskej obsluhu. Pridanou hodnotou podniku je aj organizácia vzdelávacích aktivít v rôznych oblastiach zdravia, výživy, kultúrneho, spoločenského a diania. Koncept FACH píše vlastný blog, ktorého mottom je „*Fach je remeslo na tanieri, o ktorom radi píšeme.*“ Prostredníctvom blogu poskytuje reštaurácia čitateľom rôzne rady a tipy. Tie sa týkajú hlavne využitia rôznych potravín a surovín. Taktiež predstavujú svoje vlastné recepty na rôzne pokrmy a drinky, ktoré si čitatelia môžu pripraviť doma sami. Reštaurácia taktiež spolupracuje s miestnymi komunitami. Jednou z nich je napríklad spolupráca s miestnou bežeckou komunitou, pre ktorú FACH dodáva svoje ovocné šťavy.

Udržateľné reštaurácie majú častokrát tendenciu mať vyššie náklady v porovnaní s bežnými reštauráciami. To spôsobuje predovšetkým nákup lokálnych surovín, využívanie energeticky úsporných spotrebičov a zariadení na úsporu vody a celkové investície do udržateľných technologických procesov. Hoci majú udržateľné

podniky vyššie náklady, ponúkajú mnoho výhod pre životné prostredie a miestne komunity. To sa odráža aj vo vyšších cenách jedál a nápojov, ktoré sú však zákazníci, ktorým je ideológia udržateľnosti blízka, radi priplatia. Vybrané položky výkazu ziskov a strát podniku FACH sme prehľadne spracovali v tabuľke 22.

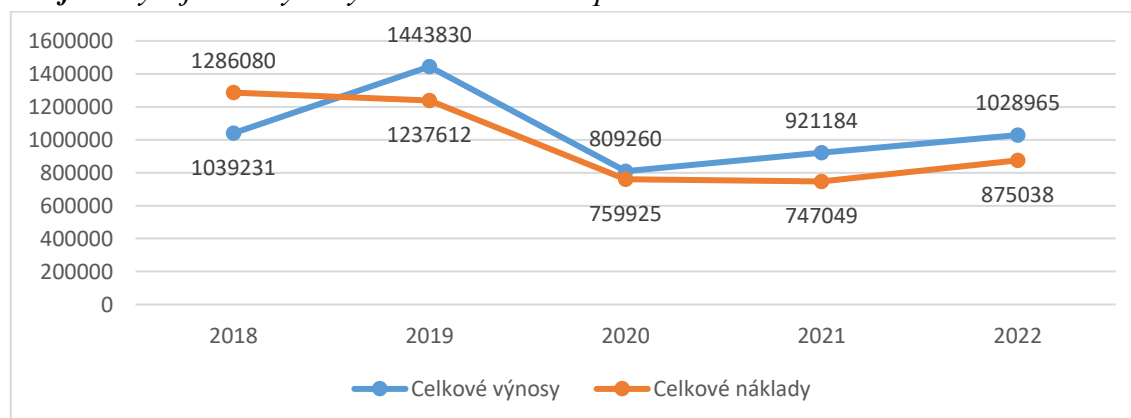
Tabuľka 22 Vybrané položky výkazu ziskov strát podniku FACH v EUR za roky 2018 - 2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Celkové výnosy	1 039 231	1 443 830	809 260	921 184	1 028 965
z toho tržby	998 564	1 411 259	661 935	706 757	997 798
Celkové náklady	1 286 080	1 237 612	759 925	747 049	875 038
VH pred zdanením	-246 849	206 218	49 335	174 135	153 927
Daň z príjmov	3 664	3 875	3 899	13 708	39 005
VH po zdanení	-250 513	202 343	45 436	160 427	114 922

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Finstat, 2024

Táto tabuľka ukazuje, že podnik FACH vykazuje zisk v takmer každom sledovanom roku. Najvyšší zisk podnik dosiahol v roku 2019, a to 202 343 €. Výnimkou je len rok 2018, v ktorom podnik nadobudol stratu 250 513 €. Po tomto roku už sa podnik dostal do zelených čísiel. V tabuľke môžeme taktiež vidieť výšku celkových výnosov, nákladov, tržieb a Dane z príjmov, ktorú podnik odviezol štátu.

Graf 13 Vývoj celkových výnosov a nákladov podniku FACH v rokoch 2018 - 2022

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Finstat, 2024

Ako už sme naznačili vyššie, hoci má podnik FACH vyššie náklady, aj v dôsledku dodatočných nákladov na udržateľný chod prevádzky, dokázal

v sledovanom období dosiahnuť ešte vyššie výnosy, vďaka čomu v takmer každom roku sledovaného obdobia dosiahol zisk.

Pre demonštráciu toho, že aj udržateľný podnik dokáže dosahovať priaznivé ekonomické výsledky a byť konkurencieschopný sme na základe údajov z Finstatu, vykonali analýzu finančného zdravia podniku FACH, ktorá sa skladá z vybraných ukazovateľov rentability, zadlženosti a likvidity za rok 2022.

Nákladovosť

$$= \frac{\textit{náklady}}{\textit{výnosy}} = \frac{875\,038}{1\,028\,965} = \mathbf{0,85\,€}$$

Na dosiahnutie 1 € výnosov podnik vynaložil 0,85 € nákladov.

Rentabilita výnosov

$$= \frac{\textit{zisk po zdanení}}{\textit{výnosy}} = \frac{114\,922}{1\,028\,965} = \mathbf{0,11\,€}$$

1 € výnosov prinieslo podniku 0,11 € zisku po zdanení.

Rentabilita nákladov

$$= \frac{\textit{zisk po zdanení}}{\textit{náklady}} = \frac{114\,922}{875\,038} = \mathbf{0,13\,€}$$

1 € nákladov vyprodukovalo podniku 0,13 € zisku po zdanení.

Rentabilita aktív

$$= \frac{\textit{zisk po zdanení}}{\textit{aktíva}} = \frac{114\,922}{948\,542} = \mathbf{0,12\,€}$$

1 € vynaložených aktív prinieslo podniku 0,12 € zisku po zdanení.

Rentabilita vlastného imania

$$= \frac{\textit{zisk po zdanení}}{\textit{vlastné imanie}} = \frac{114\,922}{700\,658} = \mathbf{0,16\,€}$$

1 € vloženého vlastného imania podniku prinieslo 0,16 € zisku po zdanení.

Ukazovateľ samofinancovania

$$= \frac{\textit{vlastné imanie}}{\textit{aktíva}} \times 100 = \frac{700\,658}{948\,542} \times 100 = \mathbf{74\%}$$

Podnik je zo 74 % financovaný vlastným kapitálom.

Ukazovateľ zadlženosti

$$= \frac{\textit{záväzky}}{\textit{aktíva}} \times 100 = \frac{247\,884}{948\,542} \times 100 = \mathbf{26\%}$$

Podnik je z 26 % financovaný z cudzích zdrojov.

Celková likvidita

$$= \frac{\textit{obežný majetok}}{\textit{krátkodobé záväzky}} \times 100 = \frac{805\,269}{247\,884} \times 100 = \mathbf{324\%}$$

Celková likvidita podniku je 324 %. Podnik je schopný splácať svoje záväzky, nakoľko presahuje odporúčanú hodnotu 200 %.

Záver a odporúčania: Analýzou podniku FACH v Bratislave sme dokázali, že hoci tento podnik dbá na udržateľnosť, s ktorou sa spájajú dodatočné náklady, je schopný dosahovať dobré ekonomické výsledky a byť konkurencieschopný. Podnik priťahuje množstvo zákazníkov, generuje tržby a následne štátu odvádza Daň z príjmov, čo prispieva do štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. Vykonaním tejto analýzy sme získali odpoveď na 3. výskumnú otázku. Môžeme povedať, že udržateľná gastronómia ako trend vplýva na ekonomické výkony Slovenska. Naším odporúčaním je vytvorenie databázy udržateľných gastronomických zariadení na základe určitých kritérií – princípov udržateľnosti. Vďaka tejto databáze by sme boli schopní presne zmerať dopady udržateľných gastronomických zariadení na ekonomické výkony Slovenska, napríklad kvantifikovať ich podiel na hrubom domácom produkte či zamestnanosti.

Záver

Udržateľnosť je v posledných rokoch jednou z najdiskutovanejších tém. Cestovný ruch je jedným z odvetví, ktoré sa teší veľkej obľube a vysokému počtu účastníkov. Aby boli jeho atraktivity zachované aj pre budúce generácie, je nevyhnutné klásť dôraz na udržateľné spôsoby rozvoja tohto odvetvia. V dôsledku toho sa v cestovnom ruchu vyformovalo množstvo udržateľných trendov, ktoré sa stali predmetom skúmania v záverečnej práci.

Pre naplnenie hlavného cieľa: „*zhodnotiť vplyv vybraných trendov udržateľného cestovného ruchu na výkony v podmienkach Slovenskej republiky*“ sme najprv v teoretickej časti záverečnej práce definovali pojmy spojené s udržateľnosťou a identifikovali vybrané trendy v udržateľnom cestovnom ruchu, ktoré zastupujú tri hlavné zložky cestovného ruchu – dopravu, ubytovanie a stravovanie. Tieto udržateľné trendy sme ďalej využili na skúmanie dopadov na Slovenskú republiku.

Vo výskumnej časti práce sa naša pozornosť prv upriamila na vplyv udržateľného rozvoja na výkony svetových krajín v cestovnom ruchu. Udržateľný rozvoj bol meraný indexom TTDI, ktorého súčasťou sú aj piliere udržateľnosti. Výkony boli zastúpené príchodmi medzinárodných turistov a ich výdavkami. Vykonanou korelačnou a regresnou analýzou sme preukázali veľkú závislosť medzi sledovanými veličinami. Môžeme teda konštatovať, že existuje veľká závislosť medzi udržateľným rozvojom a výkonomi cestovného ruchu v krajinách sveta.

V ďalšej časti práce sme využili index TSDI, ktorý taktiež meria udržateľný rozvoj krajiny. Tentokrát sme sa však zamerali na krajiny Európskej únie, nakoľko sa zaviazali k plneniu cieľov Agendy 2030, ktorej snahou je spraviť z Európskej únie udržateľné miesto. Výkony boli reprezentované výdavkami medzinárodných turistov. Následne sme pomocou korelačnej a regresnej analýzy zmerali závislosť medzi snahou krajiny o udržateľný rozvoj a výkonomi cestovného ruchu. Výsledky preukázali, že existuje veľká závislosť medzi skóre krajiny z indexu TSDI a výdavkami medzinárodných turistov. Môžeme teda povedať, že má význam aby krajina investovala do udržateľného rozvoja, nakoľko to zvyšuje prílev medzinárodných turistov a ich peňažných prostriedkov.

V poslednej časti sme sa zamerali na dopad udržateľných trendov na Slovensko. Konkrétne sa jednalo o cykloturizmus, zdieľané ubytovanie a udržateľnú gastronómiu.

Cykloturizmus predstavoval súčet dĺžky cyklotrás v krajských mestách na Slovensku. Za pomoci korelačnej a regresnej analýzy sme zmerali závislosť medzi touto dĺžkou a výdavkami medzinárodných turistov prichádzajúcich na Slovensko. Výsledky preukázali veľmi veľkú závislosť, čo znamená že budovanie cyklotrás sa odzrkadľuje vo zvýšených výdavkoch medzinárodných turistov. Ďalším skúmaným trendom bolo zdieľané ubytovanie. Analýzou trhu zdieľaného ubytovania na Slovensku a Bratislave sme dospeli k záveru, že táto forma ubytovania je hojne využívaná turistami z celého sveta, prevažne však z Európy. Takto ponúkané ubytovanie generuje príjmy pre poskytovateľov, ktorým následne vzniká daňová povinnosť voči štátu. Tieto dane prispievajú do štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. Posledným skúmaným trendom bola udržateľná gastronómia. Cieľom tejto časti bolo dokázať, že aj podnik, ktorý uznáva hodnoty udržateľnosti dokáže byť konkurencieschopný a úspešný. To sa nám vykonaním analýzy finančného zdravia podniku FACH v Bratislave aj podarilo. Na základe analýzy podniku FACH môžeme povedať, že aj udržateľný gastronomický podnik dokáže generovať zisky, z ktorých následne odvádza štátu Daň z príjmu, ktorá je súčasťou štátneho rozpočtu.

Veľkým problémom, s ktorým sa stretli pri spracovávaní tejto problematiky bol nedostatok údajov. Nanešťastie v podmienkach Slovenskej republiky neexistuje databáza udržateľných podnikov, vďaka ktorej by sme boli schopní analýzu vykonať lepšie. Naším odporúčaním je preto vytvoriť systém hodnotenia udržateľnosti podnikov cestovného ruchu a ich databázu. V dôsledku toho by bolo možné monitorovať vplyvy udržateľného rozvoja a udržateľných trendov oveľa presnejšie a výpovednejšie.

Na záver možno povedať, že snaha krajín o udržateľný rozvoj sa odzrkadľuje v počte príchodov medzinárodných turistov do krajiny a ich výdavkami. Udržateľné trendy, ktoré sa vyformovali zohrávajú dôležitú úlohu aj v podmienkach Slovenskej republiky. Či už sa jedná o výkony cestovného ruchu alebo ekonomické výkony, udržateľné trendy majú pozitívny dopad na Slovenskú republiku.

Zoznam použitej literatúry

1. ABDOU, Ahmed Hassan et al. *A Description of Green Hotel Practices and Their Role in Achieving Sustainable Development*. In *Sustainability*. 2020. roč. 22, č. 12. ISSN 2071-1050.
2. Airbnb. *About us*. [online]. 2024. [cit. 2023-12-09]. Dostupné na internete: <https://news.airbnb.com/about-us/>
3. AirDNA. *Market Overview: Bratislava*. [online]. 2024. [cit. 2024-03-07]. Dostupné na internete: <https://app.airdna.co/data/sk/35128?tab=performance>
4. Allied Market Research. *Bike Sharing Market Size, Share, Competitive Landscape and Trend Analysis Report by Bike Type, by Sharing System : Global Opportunity Analysis and Industry Forecast, 2023-2032* [online]. 2023. [cit. 2023-12-14]. Dostupné na internete: <https://www.alliedmarketresearch.com/bike-sharing-market-A11309>
5. ATTA, Islam – BAKHOUM, S. Emad – MARZOUK, M. Mohamed. *Digitizing material passport for sustainable construction projects using BIM*. In *Journal of Building Engineering*. Amsterdam: Elsevier SCI LTD, 2021. č. 43. ISSN 2352-7102.
6. BAKER, A. Melissa et al. *Eco-friendly Attitudes, Barriers to Participation, and Differences in Behavior at Green Hotels*. In *Cornell Hospitality Quarterly*. Kalifornia: SAGE Publications Inc, 2013. roč. 1, č. 55, 89 – 99 s. ISSN 1938-9655.
7. BARDHI, Fleura – EECKHARDT, Giana M. *Access-Based Consumption: The Case of Car Sharing*. In *Journal of Consumer Research*. Oxford: Oxford University Press, 2012. roč. 4, č. 39, 881 – 898 s. ISSN 0093-5301.
8. BECK, Julia – RAINOLDI, Mattia - EGGER, Roman. *Virtual reality in tourism: a state-of-the-art review*. In *Tourism Review*. Bingley: Emerald Publishing Limited, 2019. roč. 3, č. 74, 586 – 612 s. ISSN 1660-5373.
9. BUTLER – Richard. *Sustainable tourism: A state-of-the-art review*. In *Tourism Geographies*. Oxford: Routledge, 1999. roč. 1, č. 1,7 – 25s. ISSN 1461-6688
10. CAFFYN, Alison. *Advocating and Implementing Slow Tourism*. In *Tourism Recreation Research*. Oxford: Routledge, 2012. roč. 1, č. 37, 77 – 80 s. ISSN 0250-8281.

11. CBI Ministry of Foreign Affairs. *The European market potential for cycling tourism*. [online]. 2022. [cit. 2023-12-15]. Dostupné na internete: <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/cycling-tourism/market-potential>
12. COHEN, Jacob. *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. 2. vyd. New York: Routledge, 1988. 567 s. ISBN 9780805802832.
13. CURTIS, Carey – LOW, Nicholas. *Institutional Barriers to Sustainable Transport*. Londýn: Routledge, 2012. 256 s. ISBN 978-0-7546-7692-8.
14. DATAcube. *Doprava – mestá*. [online]. 2024. [cit. 2024-01-03]. Dostupné na internete: https://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/vbd_urbanaudit/do3701rr/v_do3701rr_00_0_0_00_sk
15. DATAcube. *Vybrané ukazovatele za ubytovacie a stravovacie služby (SK NACE Rev. 2)*. [online]. 2024. [cit. 2024-02-13]. Dostupné na internete: https://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/vbd_slovstat2/ob2801rs/v_ob2801rs_00_00_00_sk
16. DOROFEEVA, Anna et al. *Ecotourism as a factor of the development of offseason tourism in southern Russia*. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*. Bristol: IOP Publishing, 2020. roč. 6, č. 421, ISSN 1755-1315
17. DOXEY, George Victor. *A Causation Theory of Visitor–Resident Irritants: Methodology and Research Inferences. The Impact of Tourism*. In *the Sixth Annual Conference Proceedings*. San Diego: Travel Research Association. č. 3, 195 – 198 s. ISSN 0276-8968.
18. ELLIS, Asleigh et al. *What is food tourism?* In *Tourism Management*. Amsterdam: Elsevier SCI LTD, 2018. č. 68, 250 – 263 s. ISSN 0261-5177.
19. EREN, Ezgi – UZ, Volkan Emre. *A review on bike-sharing: The factors affecting bike-sharing demand*. In *Sustainable Cities and Society*. Amsterdam: Elsevier SCI LTD, 2020. č. 54, ISSN 2210-6707.
20. Európska komisia. *Európsky fond regionálneho rozvoja*. [online]. 2023. [cit. 2023-11-24]. Dostupné na internete: <https://culture.ec.europa.eu/sk/node/1162>
21. Európska rada. *Európska zelená dohoda*. [online]. 2023. [cit. 2023-11-25]. Dostupné na internete: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/>
22. Eurostat. *Tourism Database*. [online]. 2024. [cit. 2024-01-24]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/tourism/database>

23. EZEAH, Chukwunonye – FAZAKERLEY, Jak - BYRNE, Timothy. *Tourism Waste Management in the European Union: Lessons Learned from Four Popular EU Tourist Destinations*. In *American Journal of Climate Change*. Wuhan: Scientific Research Publishing Inc., 2015. roč. 5, č. 4, 431 – 445 s. ISSN 2167-9495.
24. FAN, Xiaojun – JIANG, Xinyu – DENG, Nianqi. *Immersive technology: A meta-analysis of augmented/virtual reality applications and their impact on tourism experience*. In *Tourism Management*. Elsevier SCI LTD, 2022. č. 87. ISSN 0261-5177.
25. FIGINI, Paolo – VICI, Laura. *Off-season tourists and the cultural offer of a mass-tourism destination: The case of Rimini*. In *Tourism Management*. Amsterdam: Elsevier SCI LTD, 2012. roč. 4, č. 331, 825 – 839 s. ISSN 0261-5177
26. Finstat. *VIKING, s.r.o.* [online]. 2024. [cit. 2024-03-11]. Dostupné na internete: <https://www.finstat.sk/35788275>
27. FISHMAN, Elliot – CHERRY, Christopher. *E-bikes in the Mainstream: Reviewing a Decade of Research*. In *Transport Reviews*. Londýn: Routledge, 2016. roč. 1, č. 36, 72 – 91 s. ISSN 0144-1647.
28. Flockeo. *FAQ TSDI*. [online]. 2023. [cit. 2023-11-08]. Dostupné na internete: <https://flockeo.com/en/faq-tourism-sustainable-development-index-2/>
29. FORNO, Francesca – GARIBALDI Roberta. *Sharing Economy in Travel and Tourism: The Case of Home-Swapping in Italy*. In *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*. Londýn: Routledge, 2015. roč. 2, č. 16, 202 – 220 s. ISSN 1528-008X.
30. FULLAGAR, Simone. *Slow tourism: Experiences and mobilities*. Exeter: Short Run Press Ltd., 2012. 227 s. ISBN 978-1-84541-4.
31. GAZTELUMENDI, Iñaki. *Global Trends on Food Tourism*. Madrid: WTO World Tourism Organization, 2012.
32. GHEORGHE, Georgică et al. *GASTRONOMIC TOURISM, A NEW TREND FOR CONTEMPORARY TOURISM?* In *Cactus Tourism Journal*. Bukurešť: Bucharest University of Economic Studies, 2014. roč. 1, č. 9 12 – 21 s. ISSN 2247-3297.
33. GÚČIK, Marián. *Cestovný ruch – hotelierstvo – pohostinstvo*. Bratislava: SPN – Mladé letá, 2006. 216 s. ISBN 80-10-00360-3.

34. GUDMUNDSSON, Henrik et al. *Sustainable transportation: Indicators, Frameworks, and Performance Management*. Berlín: Springer, 2016. 304 s. ISBN 978-3-662-51722-2.
35. GUTIEREZ, Johana Karem Encinas. *Restaurant Sustainability Practices: Beyond Farm-to-Table*. [online]. 2023 [cit. 2023-12-12]. Dostupné na: <https://www.linkedin.com/pulse/restaurant-sustainability-practices-beyond-encinas-gutierrez-uejzf>
36. HAGHSHENAS, Hossein - VAZIRI, Manouchehr. *Urban sustainable transportation indicators for global comparison*. In *Ecological Indicators*. Amsterdam: Elsevier, 2012. roč. 1, č. 15, 115 – 121 s. ISSN 1872-7034
37. HAMARI, Juho et al. The sharing economy: Why people participate in collaborative consumption. In *Journal of the Association for Information Science and Technology*. New Jersey: John Wiley & Sons, Ltd, 2016. roč. 9, č. 67, 2047 – 2059 s. ISSN 2330-1635
38. HEITMANN, S. et al. *Research Themes for Tourism*. Wallingford: CABI, 2011. 291 s. ISBN 978-1-78064-690-9.
39. HJALAGER, Anne-Mette. *Food tourism in protected areas – sustainability for producers, the environment and tourism?* In *Journal of Sustainable Tourism*. Londýn: Routledge, 2013. roč. 3, č. 21, 417 – 433 s. ISSN 0966-9582
40. HOFFMANN, J. Felix – BRAESEMANN, Fabian – TEUBNER, Timm. *Measuring sustainable tourism with online platform data*. In *EPJ Data Science*. Heidelberg: Springer, 2022. roč. 11, č. 41. ISSN 2193-1127
41. ISPAS, Ana. *Marketing turistic*. Brasov: Editura Universitatii Transilvania, 2011. 235 s. ISBN 9735988496.
42. JURDANA, Dora et al. *ASSESSMENT OF DESTINATION'S TOURISM OFFERING IN THE OFF-SEASON*. [online]. 2017 [cit. 2024-01-22]. č. 4, 541 – 556 s. Dostupné na: <https://lnk.sk/kdk5>
43. KIM, Myung Ja – HALL, C. Michael. *A hedonic motivation model in virtual reality tourism: Comparing visitors and non-visitors*. In *International Journal of Information Management*. Amsterdam: Elsevier SCI LTD, 2019. č. 46, 236 – 249 s. ISSN 0268-4012.

44. LEE, K.-H. et al. Travel lifestyle preferences and destination activity choices of Slow Food members and non-members. In *Tourism management*. Amsterdam: Elsevier SCI LTD, 2015. č. 46, 1 – 10 s. ISSN 0261-5177.
45. LEE, Kuan-Huei et al. *Travel lifestyle preferences and destination activity choices of Slow Food members and non-members*. In *Tourism Management*. Amsterdam: Elsevier SCI LTD, 2015. č. 10, 1 - 10 s. ISSN 0261-5177.
46. LHO, Linda Heejung et al. *The sharing economy in the hospitality sector: The role of social interaction, social presence, and reciprocity in eliciting satisfaction and continuance behavior*. In *Humanities and Social Sciences Communications*. Berlín: Nature Portfolio, 2022. roč. 1, č. 9, 362 s. ISSN 2662-9992.
47. MATEU-SBERT, Josep et al. *The impact of tourism on municipal solid waste generation: The case of Menorca Island (Spain)*. In *Waste Management*. Amsterdam: Elsevier SCI LTD, 2013. roč. 12, č. 33, 2589 – 2593 s. ISSN 0956-053X.
48. MERLI, Roberto et al. *Why should hotels go green? Insights from guests experience in green hotels*. In *International Journal of Hospitality Management*. Amsterdam: Elsevier SCI LTD, 2019. č. 81, 169 – 179 s. ISSN 0278-4319.
49. MERX, Celine – NAWIJN, Jeroen. Virtual reality tourism experiences: Addiction and isolation. In *Tourism Management*. Elsevier SCI LTD, 2021. č. 87. . ISSN 0261-5177.
50. MILEWSKI, Dawid – MEYER, Beata. *Strategie rozwoju turystyki w regionie*. Varšava: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009. 152 s. ISBN 978-83-01-15918-4
51. MILLER, Graham – TORRES-DELGADO, Anna. *Measuring sustainable tourism: a state of the art review of sustainable tourism indicators*. In *Journal of Sustainable Tourism*. Oxford: Routledge, 2023. roč. 7, č. 31, 1483 – 1496 s. ISSN 0966-9582
52. MILLER, Graham. *The development of indicators for sustainable tourism: Results of a Delphi survey of tourism researchers*. In *Tourism Management*, Amsterdam: Elsevier SCI LTD, 2001. roč. 4, č. 22, 351 – 362 s. ISSN 0261-5177
53. Ministerstvo dopravy Slovenskej republiky. *Cestovný ruch*. [online]. 2023. [cit. 2023-10-19]. Dostupné na internete: <https://www.mindop.sk/ministerstvo-1/cestovny-ruch-7/informacie/cestovny-ruch>
54. MORAL-MORAL, M. *The development of cycle tourism as a sustainable tourism modality*. In *Tourism and Local Development Journal*. 2016. roč. 21, č. 9.

55. Mozaik journal. *Ecotourism and sustainable tourism trends*. [online]. 2023. [cit. 2023-12-04]. Dostupné na internete: <https://www.mozaik.com/blog/ecotourism-and-sustainable-tourism-trends/>
56. Murmuration. *TSDI Index*. [online]. 2023. [cit. 2023-11-07]. Dostupné na internete: <https://murmuration-sas.com/en/murmurations-sustainable-tourism-index-tsdI>
57. Murmuration. *TSDI Résultats* [online]. 2024. [cit. 2024-02-11]. Dostupné na internete: <https://www.tourism-sdi.org/about-us/>
58. NIEDZIÓLKA, Iwona. *Sustainable tourism development*. In *Regional formation and development studies*. Litva, 2012, roč. 3, č. 8, s. 157 – 166. ISSN 2029-9370.
59. OECD Library. *OECD Tourism Trends and Policies 2022: Slovak Republic*. [online]. 2022. [cit. 2023-11-06]. Dostupné na internete: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/dba2fbca-en/index.html?itemId=/content/component/dba2fbca-en>
60. OH, Haemoon et al. Motivations and Goals of Slow Tourism. In *Journal of Travel Research*. Kalifornia: SAGE Publications Inc, 2014. roč. 2, č. 55, 205 – 219 s. ISSN 0047-2875.
61. OLIVA, J. M. *Cyclotourism. Sport and culture on the bicycle*. In *Multidisciplinary scientific journal of reference in Spain*. Španielsko, 2018. 46 – 51 s. ISSN 2014-0983.
62. ORGANIZÁCIA SPOJENÝCH NÁRODOV, *Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies*. 2. vyd. New York: United Nations publication, 2007. 99 s. ISBN 978-92-1-104577-2.
63. Organizácia spojených národov. *Ciele udržateľného rozvoja*. [online]. 2023. [cit. 2023-10-27]. Dostupné na internete: https://unis.unvienna.org/unis/sk/topics/sustainable_development_goals.html
64. PANASIUK, Aleksander. *Ekonomika turystyki i rekreacji*. 2. vyd. Varšava: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2011. 414 s. ISBN 978-83-01-16680-9.
65. PANCHAMIA, Sanket – BYRAPPA, Kumar Deepak. *Passport, VISA and Immigration Management Using Blockchain*. In *2017 23RD Annual International Conference in Advanced Computing and Communications (ADCOM)*. Bangalore: Institute of Electrical and Electronics Engineers. [online]. 2017. [cit. 2023-01-27]. ISBN 978-1-5386-6911-2. Dostupné na: <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/8691939/authors#authors>

66. PAVLIĆ, Ivana - PORTOLAN, Ana. *Encyclopedia of Tourism: Irritation index*. Cham: Springer International Publishing, 2016. 495 s. ISBN 978-3-319-01384-8
67. QIAN, Xinyi – SCHNEIDER, Ingrid E. *Waste minimization practices among tourism businesses: A multi-year comparison*. In *Tourism Management Perspectives*. Amsterdam: Elsevier SCI LTD, 2016. č. 19, 19 – 23 s. ISSN 22119736.
68. QUINTERO, Lemoine Angel Frank et al. *Cycling Tourism Activity: An Alternative in Times of Covid 19 in the Destination of Sucre and San Vicente*. In *Annals of R.S.C.B. Rumunsko: Association of Cell Biology Romania*, 2021. roč. 6, č. 25, 7290 – 7303 s. ISSN 1583-6258
69. RADA, E. C. – ZATELLI, C. – MATTOLIN, P. *Municipal solid waste selective collection and tourism*. In *Waste Management and the Environment VII*. Southampton: WIT Press. 524 s. ISBN 978-1-84564-760-5.
70. Revfine. *Discover The Latest Trends in The Tourism Industry*. [online]. 2023. [cit. 2023-10-25]. Dostupné na internete: <https://www.revfine.com/tourism-trends/>
71. ROSE, Geoffrey. *E-bikes and urban transportation: emerging issues and unresolved questions*. In *Transportation*. Cham: Springer International Publishing, 2012. roč. 1, č. 39, 81 – 96 s. ISSN 1572-9435.
72. Search Logistics. *AIRBNB STATISTICS [2024]: USER & MARKET GROWTH DATA*. [online]. 2024. [cit. 2024-02-18]. Dostupné na internete: <https://www.searchlogistics.com/learn/statistics/airbnb-statistics/>
73. SHAJI, A. George et al. *From Paperwork to Biometrics: Assessing the Digitization of Air Travel in India through Digi Yatra*. In *International Innovation Journal*. Ernavoor: PU Publications, 2023. roč. 4, č. 1, 110 – 125 s. ISSN 2583-9675
74. SCHILLER, Preston – KENWORTHY, Jeffrey. *An Introduction to Sustainable Transportation*. 2. vyd. London: Rotledge, 2017. 442 s. ISBN 9781315644486.
75. SITEK, Magdalena. *Polityka ochrony środowiska w sektorze usług turystycznych w świetle prawa Unii Europejskiej*. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2007. 315 s. ISBN 978-83-7299-511-7.
76. Slovak business agency. *Aktuálne trendy MSP v odvetví cestovného ruchu*. [online]. 2023. [cit. 2023-11-04]. Dostupné na internete: <https://monitoringmsp.sk/wp-content/uploads/2023/12/Aktualne-trendy-v-MSP-v-cestovnom-ruchu.pdf>

77. Štastický úrad Slovenskej republiky. *Satelitný účet cestovného ruchu 2019*. [online]. 2023. [cit. 2023-12-11]. Dostupné na internete: <https://lnk.sk/moi4>
78. Štatistický úrad Slovenskej republiky. *Satelitný účet cestovného ruchu 2020*. [online]. 2023. [cit. 2023-12-11]. Dostupné na internete: <https://lnk.sk/dhfg>
79. TALWAR, Shalini et al. Digitalization and sustainability: virtual reality tourism in a post pandemic world. In *Journal of Sustainable Tourism*. Londýn: Routledge, 2023. roč. 11, č. 31, 2564 – 2591 s. ISSN 0966-9582.
80. The World Bank. *International tourism, number of arrivals*. [online]. 2024. [cit. 2024-02-02]. Dostupné na internete: <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.ARVL>
81. The World Bank. *International tourism, receipts (current US\$)*. [online]. 2024. [cit. 2024-02-02]. Dostupné na internete: https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.RCPT.CD?name_desc=false
82. Tourism for SDGs. *TOURISM & SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS* [online]. 2023. [cit. 2023-11-01]. Dostupné na internete: <https://tourism4sdgs.org/tourism-for-sdgs/tourism-and-sdgs/>
83. TSAI, Feng Ming et al. *Sustainable solid-waste management in coastal and marine tourism cities in Vietnam: A hierarchical-level approach*. In *Resources, Conservation and Recycling*. Amsterdam: Elsevier SCI LTD, 2021. č. 168. ISSN 0921-3449.
84. VÁZQUEZ, N. *Cycling tourism, a physical recreational alternative for adolescents*. In *Monografias*. 2016.
85. World Economic Forum. *Travel & Tourism Development Index 2021: Rebuilding for a Sustainable and Resilient Future*. [online]. 2022. [cit. 2023-10-29]. Dostupné na internete: <https://www.weforum.org/publications/travel-and-tourism-development-index-2021/in-full/about-the-travel-tourism-development-index/>
86. World Economic Forum. *TTDI Dataset*. [online]. 2024. [cit. 2024-01-19]. Dostupné na internete: <https://www.weforum.org/publications/travel-and-tourism-development-index-2021/downloads-510eb47e12/>
87. WORLD TOURISM ORGANIZATION. *Making Tourism More Sustainable: A guide for Policy Maker*. Madrid: World Tourism Organization, 2005. 212 s. ISBN 92-844-0821-0.

88. YEOMAN, Ian – McMAHON-BEATTE, Una. *The future of food tourism*. In *Journal of tourism futures*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited. roč. 1, č. 2. 95 – 98 s. ISSN 2055-5911.
89. YUNG, Ryan – KHOO-LATTIMORE, Catheryn. *New realities: a systematic literature review on virtual reality and augmented reality in tourism research*. In *Current Issues in Tourism*. Londýn: Routledge, 2019. roč. 17, č. 22, 2056 – 2086 s. ISSN 1368-3500.
90. ZANON, Johanna – TEICHMANN, Karin. *The role of message strategies in promoting eco-friendly accommodations*. In *International journal of culture, tourism and hospitality research*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited, 2016. roč. 4, č. 10, 410 – 423 s. ISSN 17506182.
91. ZELENKA, Josef – PÁSKOVÁ, Martina. *Cestovní ruch: Výkladový slovník*. 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2012. 768 s. ISBN 978-80-7201-880-2.
92. ZERVAS, Georgios – PROSERPIO, Davide – BYERS, W. John. *The Rise of the Sharing Economy: Estimating the Impact of Airbnb on the Hotel Industry*. In *Journal of Marketing Research*. Kalifornie: SAGE Publications Inc, 2017. roč. 5, č. 54, 687 – 705 s. ISSN 0022-2437
93. ZHANG, Tao – CHEN, Junyu – HU, Baoliang. *Authenticity, Quality, and Loyalty: Local Food and Sustainable Tourism Experience*. In *Sustainability*. 2019. roč. 11, č. 22. ISSN 2071-1050.
94. ZHANG, Yongping – MI, Zhifu. Environmental benefits of bike sharing: A big data-based analysis. In *Applied Energy*. Amsterdam: Elsevier SCI LTD, 2018. č. 220, 296 – 301 s. ISSN 0306-2619.